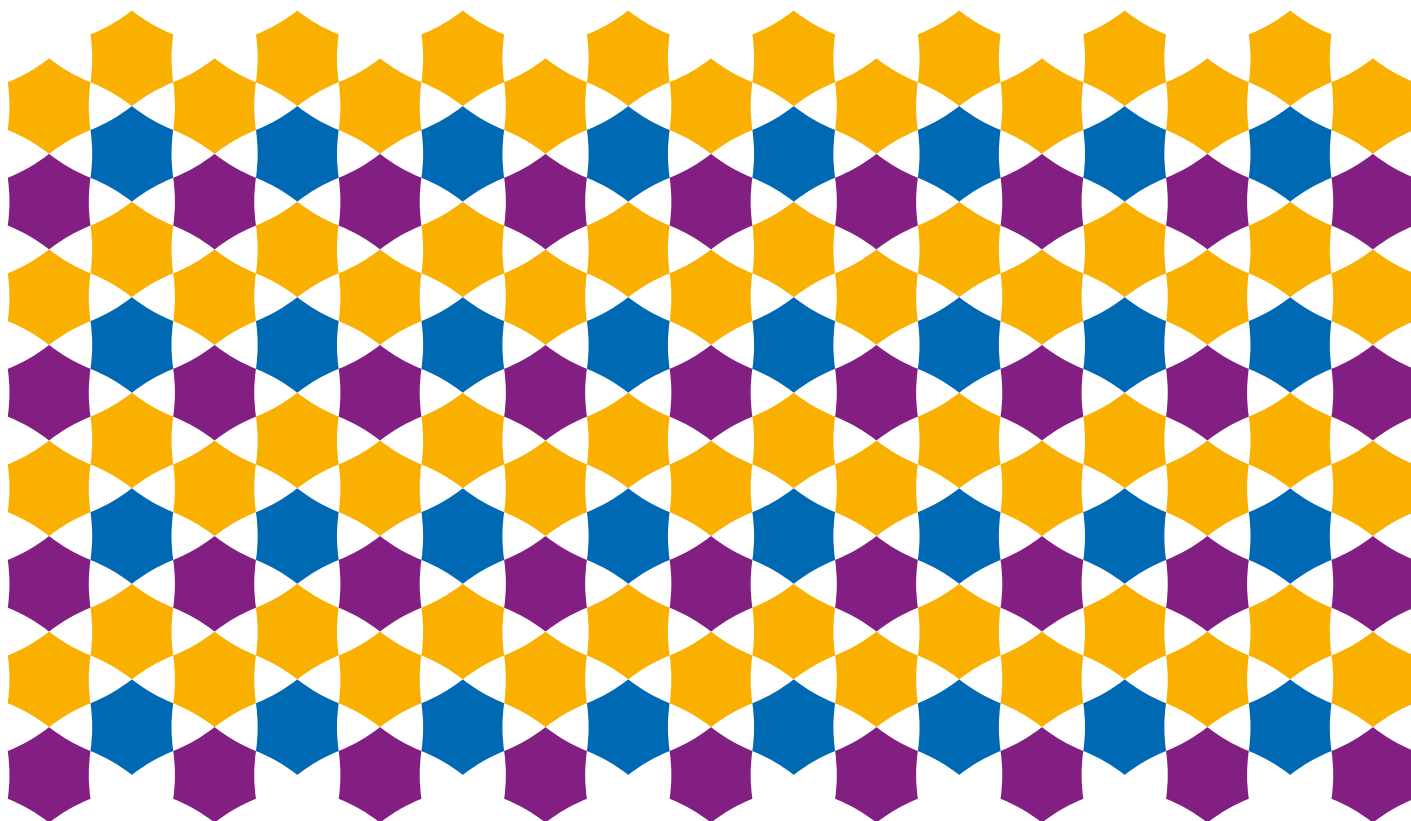

Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning

Redovisning av ett regeringsuppdrag

Rapport 2016:15

Nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning
– redovisning av ett regeringsuppdrag

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2016
Projektledare: Jeanette Johansen

Grafisk form: AB Typoform

Universitetskanslersämbetet • Löjtnantsgatan 21 • Box 7703, 103 95 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post registrator@uka.se • www.uka.se

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Begreppsdefinitioner	8
Uppdraget	10
Kvalitetssäkring av högre utbildning	11
Gemensamt ansvar	11
Internationella principer för kvalitetssäkring och ENQA	12
Metodutvecklingsarbetet	13
Pilotstudier	13
Samråd med universitets- och högskolesektorn och med arbetslivet	14
UKÅ:s granskningar	16
Aspektområden, perspektiv och bedömningsgrunder	17
Bedömggrupper	22
Internationella sakkunniga och granskning på engelska	24
Bedömning, yttrande och beslut	25
En rättssäker, förutsägbar och transparent kvalitetssäkringsprocess	25
Regelbunden uppföljning av kvalitetssäkringssystemet och lärosätenas kvalitetsarbete	26
Examenstillståndsprövningar	28
Syfte	28
Huvudprinciper för examenstillståndsprövningar	28
Underlag för bedömning	28
Lärosätets ansökan	29
Intervjuer	29
Bedömning, yttrande och beslut	29
Uppföljning	29
Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete	30
Syfte	30
Huvudprinciper för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete	30
Underlag för bedömning	31
Bedömning och yttrande	32
Beslut	33
Uppföljning	33
Utbildningsutvärderingar	34
Syfte	34
Huvudprinciper för utbildningsutvärderingar	34
Underlag för bedömning	35
Bedömning och yttrande	36
Beslut	37
Uppföljning	37

Tematiska utvärderingar	38
Syfte	38
Val av tema	38
Metod	38
Implementering av kvalitetssäkringssystemet	39
Examenstillståndsprövningar	39
Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete	39
Utbildningsutvärderingar	40
Övriga utvärderingar av utbildningar	41
Tematiska utvärderingar	41
Två - eller tregradig bedömningskala	42
Granskning av lärosätenas kvalitetsarbete	42
Utbildningsutvärderingar	43
Sanktioner vid beslut om icke godkänt kvalitetssäkringsarbete	44
Jämförelser av utbildningars kvalitet	46
Förutsättningar	46
UKÄ:s bedömning	47
Bilaga 1	49

Förord

Denna rapport är en redovisning av det regeringsuppdrag Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har fått att till den 1 oktober 2016 vidareutveckla och implementera ett nytt nationellt system för kvalitetssäkring av högre utbildning.

En viktig utgångspunkt i det arbetet har varit att utöver tillämpliga lagar och förordningar även beakta de överenskommelser som Sverige har träffat med andra länder i Europa inom ramen för Bolognaprocessen. UKÄs granskningar ska inte bara ha internationell legitimitet utan även i förlängningen bidra till en ökad internationalisering av svensk högre utbildning. Därför är ESG, *European Standards and Guide-lines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, centrala i den modell som nu tagits fram för kvalitetssäkring av högre utbildning.

Arbetet med att utveckla metoder för nationell kvalitetssäkring av högre utbildning avslutas dock inte i och med denna rapport till regeringen. Ett viktigt led i det fortsatta utvecklingsarbetet är kommande pilotstudier av utbildningsutvärderingar samt granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. UKÄ ser det som angeläget att justeringar av utvärderingsmetoderna ska kunna göras utifrån erfarenheter i samband med pilotstudierna. Av den anledningen slås inga aspekter och bedömningsgrunder för granskningarna fast i denna redovisning. Dessa kommer istället att redovisas i kommande vägledningar och stöddokument. Det innebär alltså att interna rutiner inom UKÄ och vägledande dokument till lärosäten och bedömare kommer att tas fram parallellt med de kommande pilotstudierna.

Det har varit en viktig utgångspunkt att metodutvecklingsarbetet berör UKÄ som helhet. Att vidareutveckla och implementera ett nationellt system för kvalitetssäkring har därför inneburit ett internt utvecklingsarbete och underlag från olika delar av UKÄs ansvarsområden kommer att användas i det nationella systemet för kvalitetssäkring.

I metodutvecklingsarbetet har dialogen med berörda i och omkring högskolesektorn varit ovärderlig. Vi vill därför avslutningsvis rikta ett varmt tack till medlemmar i nationella och internationella referensgrupper, rådgivande grupper och alla andra som med stort engagemang och med stor kunskap lämnat synpunkter under resans gång. Alla har gett viktiga bidrag till utvecklingsarbetet.

Annika Pontén
Tf. myndighetschef

Karin Järplid Linde
Avdelningschef,
utvärderingsavdelningen

Sammanfattning

Lärosätena och UKÄ har ett gemensamt ansvar för kvalitetssäkring av högre utbildning. Att beakta detta gemensamma ansvar har varit en central princip för UKÄ i arbetet med regeringsuppdraget att vidareutveckla ett nytt system för kvalitetssäkring av högre utbildning. Det har varit viktigt att skapa en tydlig koppling mellan UKÄ:s granskningar och det kvalitetsarbete som sker på lärosätena, och att samtidigt beakta hur UKÄ:s granskningar ska kunna bidra till att ytterligare utveckla detta arbete. Redovisningen av uppdraget till UKÄ fokuserar dock på en modell för UKÄ:s granskningar.

Syftena med UKÄ:s granskningar är dels att kontrollera utbildningarnas resultat, dels att bidra till lärosätenas arbete med kvalitetsutveckling av högre utbildning. Det nya system för kvalitetssäkring av högre utbildning, som UKÄ har fått i uppdrag av regeringen att utveckla består av följande fyra komponenter:

- examenstillståndsprövningar
- granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete
- utbildningsutvärderingar
- tematiska utvärderingar.

Modellen är uppbyggd av fyra aspektområden och tre perspektiv som tillsammans spänner över såväl tillämplig svensk lag och förordning som *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (ESG), och utgör den gemensamma grunden för systemets fyra komponenter. Aspektområdena är:

- styrning och organisation
- miljö, resurser och område
- utformning, genomförande och resultat
- uppföljning, åtgärder och återkoppling.

De tre perspektiven är:

- studenters och doktoranders perspektiv
- arbetslivets perspektiv
- jämställdhetsperspektiv.

UKÄ:s ambition har varit att utveckla en modell som kan användas för alla fyra komponenter men som också kan vara ett stöd i lärosätenas interna kvalitetsarbete.

UKÄ:s granskningar baseras på kollegial bedömning. Bedömningen görs av en oberoende extern bedömargrupp som vanligtvis består av sakkunniga, student- eller doktorandrepresentanter samt företrädare för arbetslivet, som alla deltar på lika villkor.

I UKÄ:s uppdrag ingår även "att utreda för- och nackdelar med en två- respektive tregradig bedömningsskala och slutligen avgöra vilken skala som ska användas" (2015/16:76, bet. 2015/16:Ubu9, rskr. 2015/16:155) samt att utreda "om ytterligare sanktioner behövs, utöver vad som framgår av skrivelsen, om ett lärosätes arbete med kvalitetssäkring bedöms vara bristande och i sådana fall ge förslag på sanktioner" (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH).

- UKÄ:s slutsats är att en tvågradig bedömningsskala ska användas både för granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete och för utbildnings - utvärderingar.
- UKÄ bedömer att fortsatt granskning av lärosäten vars kvalitets - säkringsarbete inte bedömts vara godkänt, i kombination med att ett extra urval av utbildningar utvärderas, är tillräckligt för att lärosätena ska vidta de åtgärder som behövs för att säkra utbildningarnas kvalitet. Inga ytterligare sanktioner bedöms därmed vara nödvändiga.

I regeringens uppdrag till UKÄ ingår även "att lämna förslag på hur utbildningars kvalitet ska kunna jämföras mellan olika universitet och högskolor" (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH).

- UKÄ bedömer att uppgiften att samordna jämförelser av utbildningar bör särskiljas från uppdraget att vidareutveckla och implementera ett nytt kvalitetssäkringssystem.

Den nya modellen för UKÄ:s granskningar kommer att implementeras genom ett antal pilotstudier med start under hösten 2016 och genom den ordinarie, sexåriga granskningscykeln som startar i januari 2017.

Begreppsdefinitioner

Begrepp	Definition
Arbetslivsföreträdare	Extern expert som företräder arbetslivet och ingår i bedömargrupp i UKÅ:s granskningar.
Aspektområde	Gruppering av aspekter.
Aspekt	Ett område i fokus för granskningen.
Bedömningsgrund	Krav som ska uppfyllas i granskningen av aspekter och perspektiv.
Bedömargrupp	En grupp av externa experter där såväl sakkunniga som studenter, doktorander och arbetslivsföreträdare vanligtvis finns representerade.
Examensmål	Kvalitativa mål för olika examina som anges i examensordningarna i högskoleförordningen samt förordningarna för Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan.
Examenstillstånd	Tillstånd för ett universitet eller en högskola att utfärda en viss examen.
Examination	Bedömning av studentprestation.
ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area)	En uppsättning standarder och riktlinjer för intern och extern kvalitetssäkring inom högre utbildning i Europa.
Fördjupningsområden	Kvalitetssäkringsprocesser och den miljö som de studeras i under platsbesöket vid en granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete.
Komponent	Typ av granskning. Systemet innehåller fyra komponenter: granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, examenstillståndsprövningar, utbildningsutvärdering, tematiska utvärderingar.
Nationellt kvalitetssäkringssystem för högre utbildning	Ett system som inbegriper lärosätenas kvalitetsarbete inklusive egeninitierade granskningar av utbildningar samt de externa granskningar som UKÅ genomför.
Perspektiv	Studenters och doktoranders perspektiv, arbetslivets perspektiv samt jämställdhetsperspektiv är synsätt som ska genomsyra all verksamhet inom lärosätet.
Platsbesök	Ett fysiskt besök av bedömargruppen och UKÅ på ett lärosäte i samband med en granskning.
Resultat	Hur väl krav och mål i nationella regelverk för högskoleutbildning och ESG är uppfyllda.
Sakkunnig	Extern expert från högskolesektorn som ingår i bedömargrupp i UKÅ:s granskningar.
Självständigt arbete	I högskoleförordningen anges krav på att en student ska göra ett självständigt arbete för att få en examen på grundnivå och avancerad nivå. Kallas även ibland för examensarbete eller exjobb.

Begrepp	Definition
Självvärdering	Ett lärosätes analys och värdering av egna styrkor och svagheter i verksamheten i syfte att visa hur de på ett systematiskt sätt säkerställer och följer upp att de uppfyller bedömningsgrunderna för de aspekter och perspektiv som ingår i UKÄ:s granskningar.
Studentinlaga	Ett skriftligt underlag till granskningar av lärosätens kvalitetssäkringsarbete som UKÄ avser att pröva. Den lokala studentkåren erbjuds möjlighet att ge sin syn på kvalitetssäkringsarbetet vid lärosätet.
Student- och doktorandrepresentant	Extern expert som representerar studenterna eller doktoranderna och ingår i bedömargrupp i UKÄ:s granskningar.

Uppdraget

Den 17 mars 2016 fattade regeringen beslut om ändring av regleringsbrevet för innevarande budgetår avseende Universitetskanslersämbetet (UKÄ) (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH). Ändringen innebar att UKÄ fick i uppdrag att till den 1 oktober 2016 vidareutveckla och implementera ett nytt system för kvalitetssäkring av högre utbildning i enlighet med regeringens bedömningar, beskrivna i regeringens skrivelse *Kvalitetssäkring av högre utbildning* (2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155), tillämpliga lagar och förordningar samt de principer för kvalitetssäkring som har tagits fram inom ramen för Bolognaprocessen. Dessa principer benämns *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (ESG).¹

I uppdraget till UKÄ ingår även att

- "lämna förslag på hur utbildningars kvalitet ska kunna jämföras mellan olika universitet och högskolor" (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH)
- "utreda för- och nackdelar med en två- respektive tregradig bedömningskala och slutligen avgöra vilken skala som ska användas" (2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155)
- "utreda om ytterligare sanktioner, utöver de som framgår av skrivelsen, behövs om ett lärosätes kvalitetssäkringsarbete bedöms vara bristande och i sådana fall ge förslag på sanktioner" (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH)
- "årligen redovisa hur väl kvalitetssäkringssystemet fungerar när det gäller att säkerställa utbildningars kvalitet och i vilken grad systemet har verkat kvalitetsutvecklande för lärosätena och deras utbildningar" (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH).

Därutöver har UKÄ i uppdrag att till den 1 februari 2021 "ansvara för att det, tre år efter att kvalitetssäkringssystemet har införts, görs en extern uppföljning och utvärdering av om systemet har varit kvalitetsdrivande för såväl lärosätena som deras utbildningar. Uppföljningen ska också belysa om, och i så fall på vilket sätt, studenters och arbetslivets erfarenheter har tagits till vara i bedömningsarbetet" (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH). Detta uppdrag berörs dock inte i denna rapport.

1. *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* (ESG), 2015. Se även UKÄ:s översättning, *Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning* (ESG), 2015

Kvalitetssäkring av högre utbildning

Gemensamt ansvar

Kvalitetssäkring av svensk högre utbildning förutsätter att kvalitetssäkringsarbete bedrivs både vid universitet och högskolor och vid UKÄ. Detta innebär att lärosätena och UKÄ har gemensamt ansvar för kvalitetssäkring av högre utbildning. Av 1 kap. 4 § högskolelagen (1992:1434) framgår att lärosätena har ansvaret för att utbildning och forskning håller hög kvalitet och att kvalitetsarbetet vid högskolor och universitet är en gemensam angelägenhet för personal och studenter. Av 2 § lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina framgår att utbildningen hos enskilda utbildningsanordnare ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund och på beprövad erfarenhet samt bedrivs så att den i övrigt uppfyller de krav som uppställs på utbildning i 1 kap. högskolelagen. Av förordningen (2012:810) med instruktion till UKÄ framgår att UKÄ ansvarar för kvalitetssäkring av högskoleutbildning. Lärosätena har alltså ansvar för att utveckla sin verksamhet, vilket inkluderar ansvar för att organisera verksamheten och utbildningarnas innehåll och genomförande på ett sätt som uppfyller de krav och mål för högskoleutbildning, som anges i högskolelagen, högskoleförordningen (1993:100) och ESG. Merparten av allt kvalitetssäkringsarbete bedrivs således vid lärosätena. Detta förutsätter att lärosätena har systematiska kvalitetssäkringsprocesser som UKÄ sedan ansvarar för att granska. Vidare ansvarar UKÄ för att granska att alla utbildningar omfattas av dessa processer. Det sker dels genom att UKÄ utvärderar ett urval av utbildningar, dels genom lärosätenas ansvar för att själva kvalitetssäkra de utbildningar som de erbjuder och UKÄ:s granskningar av att detta görs.

En central och avgörande princip för UKÄ har varit att skapa en tydlig koppling mellan UKÄ:s granskningar och det kvalitetsarbete som sker på lärosätena, och att samtidigt beakta hur UKÄ:s granskningar ska kunna bidra till att ytterligare utveckla lärosätenas kvalitetsarbete. Detta ligger även i linje med internationella principer för kvalitetssäkring av högre utbildning. ESG behandlar lärosätenas interna kvalitetsarbete, den externa kvalitetssäkringen av lärosätenas verksamhet samt de krav som kvalitetssäkringsorganen ska leva upp till. För att möta kraven i ESG behöver såväl lärosäten som UKÄ säkerställa att dessa principer följs. I riktlinjerna till standard 2.1 i ESG står följande: "Kvalitetssäkring av högre utbildning tar sin utgångspunkt i lärosätenas ansvar för kvaliteten i utbildningar och övrigt utbud. Det är därför viktigt att den externa kvalitetssäkringen erkänner och stöder lärosätenas ansvar för kvalitetssäkringen. För att säkerställa kopplingen mellan intern och extern kvalitetssäkring, beaktar den externa kvalitetssäkringen standarderna i del 1. Dessa kan mötas på olika sätt beroende på den externa kvalitetssäkringens utformning."

Att lärosätenas eget kvalitetsarbete ska beaktas är således en viktig utgångspunkt i UKÄ:s granskningar. Redovisningen av UKÄ:s regeringsuppdrag att vidareutveckla ett nytt system för kvalitetssäkring av högre

utbildning fokuserar dock på modellen för UKÄ:s granskningar. UKÄ:s ambition har varit att utveckla en modell som även kan vara ett stöd i lärosätenas interna kvalitetsarbete.

Internationella principer för kvalitetssäkring och ENQA

För att skapa legitimitet för svensk högre utbildning betonar UKÄ vikten av att beakta internationella principer för kvalitetssäkring i det nya kvalitetssäkringssystem som UKÄ fått i uppdrag att vidareutveckla. Det handlar i första hand om principerna som ligger till grund för ESG och som har tagits fram inom ramen för Bolognaprocessen. ESG antogs för första gången år 2005 av ministrarna för högre utbildning i de länder som ingår i samarbetet. I maj 2015 antogs en ny och omarbetad version. ESG har som huvudsaklig målsättning att bidra till en gemensam förståelse av kvalitetssäkring som rör lärande och undervisning, att bidra till att bygga upp ett ömsesidigt förtroende samt att underlätta erkännande av examina och utbildningar över nationsgränserna. Standarderna och riktlinjerna i ESG är därför utarbetade för att kunna tillämpas i alla länder oavsett nationella och lokala regelverk, skilda utbildningssystem och förutsättningar i övrigt.

Att både lärosätenas och UKÄ:s kvalitetssäkringsarbete beaktar ESG är även viktigt för att UKÄ ska kunna bli medlemmar i European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). ENQA är en medlemsorganisation för nationella kvalitetssäkringsorgan i det europeiska området för högre utbildning. För medlemskap i ENQA krävs att kvalitetssäkringsorganen uppfyller ENQA:s krav. Dessa krav bygger i sin tur på ESG:s principer för den externa kvalitetssäkringen av lärosätenas verksamhet samt på principerna som kvalitetssäkringsorganen ska uppfylla. Ett medlemskap i ENQA blir därmed ett bevis på att den nationella kvalitetssäkringen av högre utbildning uppfyller ESG. Dåvarande Högskoleverket (nu UKÄ) var tidigare medlem i ENQA men fick år 2012 inte längre behålla medlemskapet då en utvärdering visade att Högskoleverket inte uppfyllde standarderna i ESG. I och med att UKÄ implementerar den nya modellen för sina granskningar avser UKÄ att ansöka om förnyat medlemskap i ENQA.

För att uppfylla ENQA:s krav ska kvalitetssäkringsorganens granskningar bland annat vara både kontrollerande och kvalitetsdrivande. Av ESG framgår också att kvalitetssäkringsorganen ska vara oberoende och agera självständigt. Oberoendet är viktigt för att säkerställa att processer och beslut endast baseras på saklig grund. Här avses såväl organisatorisk och operativ självständighet som självständighet när det gäller formella beslut. De kvalitetssäkringsorgan som är medlemmar i ENQA genomgår en extern granskning åtminstone vart femte år för att visa att de uppfyller ESG.

Metodutvecklingsarbetet

UKÄ påbörjade redan under 2013 ett metodutvecklingsarbete i syfte att revidera det dåvarande utvärderingssystemet. Som ett led i arbetet genomfördes konferenser, intervjuer, enkäter och seminarier med lärosätesrepresentanter, lärarrepresentanter, studentrepresentanter och arbetslivsföreträdare i syfte att samla in synpunkter och utvecklingsidéer. I april 2014 beslutade utbildningsministern att uppdra åt professor Harriet Wallberg att biträda Regeringskansliet med att föreslå hur ett nytt kvalitetssäkringssystem för högre utbildning skulle kunna utformas. Detta presenterades i en promemoria (U2015/01626/UH) som togs fram inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) och remitterades i mars 2015. Baserat på denna promemoria lämnade sedan regeringen en skrivelse till riksdagen, (*Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76*), som resulterade i ett betänkande från utbildningsutskottet med tillhörande riksdagsskrivelse (bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155).² Dessa dokument utgör ramverket för det kvalitetssäkringssystem för högre utbildning som UKÄ fått i uppdrag att utveckla och genomföra. Regeringens skrivelse har tillsammans med erfarenheter från utvärderingscykeln som gällde under 2011–2014 och de synpunkter och förslag som samlades in under arbetet som påbörjades 2013 legat till grund för arbetet med att vidareutveckla modellen för UKÄ:s granskningar.

Pilotstudier

I december 2014 inleddes en pilotstudie för utvärdering av utbildningar på forskarnivå. I pilotstudien ingick såväl små som stora utbildningar inom naturvetenskap, teknik, medicin, samhällsvetenskap och humaniora samt konstnärlig forskning. Dessutom ingick två tvär-/mångvetenskapliga utbildningar. Pilotstudien avslutades i maj 2016, och erfarenheter från bedömare, utvärderade lärosäten och UKÄ har därefter tagits tillvara i arbetet med att utveckla UKÄ:s granskningar. Framför allt har dessa erfarenheter tagits tillvara i utformningen av metoden för utbildningsutvärderingar.

Under hösten 2016 kommer ytterligare pilotstudier att startas för att testa dels metoderna för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, dels den vidareutvecklade metoden för utbildningsutvärderingar. I pilotstudien för utbildningsutvärderingar kommer forskolläro- och grundläro-utbildningar att ingå. Efter avslutade pilotstudier kommer metoderna att justeras vid behov.

I mars 2016 fick UKÄ i uppdrag av regeringen, som en ändring av regleringsbrevet för innevarande budgetår, att utvärdera lärosätenas arbete med att främja hållbar utveckling. UKÄ ser uppdraget som ett tillfälle att pröva metoder för tematiska utvärderingar.

2. Regeringens skrivelse (*Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76*), betänkandet från utbildningsutskottet och riksdagsskrivelsen (bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155) refereras härnäst gemensamt som regeringens skrivelse utan ytterligare källhänvisning.

Samråd med högskolesektorn och arbetslivet

UKÄ:s arbete med uppdraget att vidareutveckla och implementera ett nytt system för kvalitetssäkring av högre utbildning har skett i dialog med lärosätena och med företrädare för lärare, studenter och arbetsliv, bland annat genom regelbundna diskussioner med rådgivande grupper och referensgrupper (se Bilaga 1).

Rådgivande grupper

För stöd och återkoppling i arbetet med olika sakfrågor har UKÄ rekryterat ett antal personer, verksamma framför allt på lärosäten men även inom andra delar av sektorn, till olika rådgivande grupper. Dessa grupper har bestått av personer med erfarenhet från internt och externt kvalitets-säkringsarbete av högre utbildning, från olika typer av lärosäten och från olika ämnesområden (se Bilaga 1).

Referensgrupper

Förutom rådgivande grupper har även flera referensgrupper inrättats med uppgift att diskutera och lämna synpunkter på de övergripande principerna för kvalitetssäkringssystemet och de ingående komponenterna. I dessa grupper har representanter från olika organisationer som representerar lärosäten, studenter och doktorander samt arbetsliv ingått (se Bilaga 1).

En internationell referensgrupp bestående av experter med dokumenterad erfarenhet av kvalitetsarbete inom högre utbildning i Europa har också tillsatts i syfte att inhämta ytterligare perspektiv (se Bilaga 1).

Dialogmöten

Under våren 2016 bjöd UKÄ in till ett antal dialogmöten för att diskutera och få synpunkter på UKÄ:s förslag till ett nytt kvalitetssäkringssystem.

Dialogmöten då hela kvalitetssäkringssystemet diskuterades hölls på följande datum:

- 30 maj, målgrupp var studenter och doktorander
- 3 juni, målgrupp var rektorer, kvalitetssamordnare och lärarrepresentanter
- 8 juni, målgrupp var rektorer, kvalitetssamordnare och lärarrepresentanter
- 10 juni, målgrupp var arbetslivsorganisationer
- 17 juni, Sveriges universitetslärare och forskare (SULF)

Dessutom hölls ett dialogmöte den 9 juni då utbildningsutvärderingar och specifikt utvärdering av lärarutbildningar diskuterades med representanter från lärosätena. Utöver dialogmötena har det också funnits möjlighet att inkomma med synpunkter via webben. På webben har även en sammanfattning av synpunkterna redovisats.

Ytterligare ett dialogmöte, för att diskutera UKÄ:s granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, kommer att äga rum under hösten 2016.

Erfarenheter från tidigare system

För att få synpunkter och utvecklingsidéer samt kunna ta tillvara erfarenheter från utvärderingssystemet 2011–2014 har konferenser, intervjuer, enkäter och seminarier med lärosätesrepresentanter, lärarrepresentanter, studentrepresentanter och arbetslivsföreträdare genomförts. UKÄ har dessutom gjort ett antal analyser av effekterna av det tidigare utvärderingssystemet.

UKÄ:s granskningar

UKÄ:s granskningar består av följande fyra komponenter:

- examenstillståndsprövningar
- granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete
- utbildningsutvärderingar
- tematiska utvärderingar.

UKÄ utformar en sexårsplan som omfattar granskningar inom alla fyra komponenter. Granskningarna ska ske utifrån relevans och med hänsyn till ett effektivt resursutnyttjande. Vilka och hur många granskningar som görs inom ramen för respektive komponent från ett år till ett annat kommer därmed att variera. Samtliga lärosätens kvalitetssäkringsarbete ska dock granskas inom en sexårsperiod. Information som framkommer i UKÄ:s alla olika verksamheter, analyser och uppdrag kan också ligga till grund för innehåll och urval av vad som ska granskas inom de olika komponenterna. För att underlätta lärosätenas planering av den interna kvalitetssäkringen kommer UKÄ i god tid att meddela lärosätena en tidplan över sina planerade utvärderingar.

UKÄ har i sitt utvecklingsarbete utgått ifrån ramverket i regeringens skrivelse som anger att granskningarna ska

- beakta lärosätenas interna kvalitetsarbete i syfte att skapa ett sammanhållet system
- vara inriktade på både kontroll av resultat och på kvalitetsutveckling av högre utbildning
- utvecklas i samråd med lärosäten, studenter och arbetsliv
- ta hänsyn till lärosätenas särart och profilering
- beakta arbetslivets perspektiv och förtydliga arbetslivsföreträdarnas roll i granskningarna
- utveckla studenternas roll i granskningarna så att den tydliggörs och stärks
- beakta jämställdhet mellan kvinnor och män
- vara rättssäkra, förutsägbara och transparenta.

I enlighet med UKÄ:s och tidigare Högskoleverkets prövningar och utvärderingar, kommer UKÄ:s granskningar inom de fyra komponenterna att utgå från kollegial bedömning. UKÄ tillsätter en extern bedömggrupp som vanligtvis består av sakkunniga, student- eller doktorandrepresentanter och företrädare för arbetslivet. UKÄ:s erfarenhet är att detta är en modell som fungerar väl.

För att åstadkomma en rättssäker, förutsägbar och transparent process ska granskningarnas olika aspekter och bedömningsgrunder kommuniceras till berörda intressenter på förhand. För att ytterligare stärka rättssäkerheten, förutsägbarheten och transparensen kommer UKÄ att införa ett delningsförfarande i granskningarna. Rutinen innebär att lärosätena får ta del av

bedömggruppernas preliminära yttranden och möjlighet att rätta till eventuella sakfel innan det slutliga yttrandet, som ligger till grund för UKÄ:s beslut, fastställs. Det är även möjligt att begära en omprövning av UKÄ:s beslut.

Aspektområden, perspektiv och bedömningsgrunder

Modellen för UKÄ:s granskningar är uppbyggd av fyra aspektområden och tre perspektiv som sammantaget spänner över såväl tillämplig svensk lag och förordning som ESG (fig 1). Granskningarna kommer att baseras på aspekter, som arbetas fram i dialog med företrädare för lärosätena, lärare, studenter, doktorander och arbetslivet. Aspekterna grupperas i fyra aspektområden, som har definierats utifrån vilken del av lärosätenas verksamhet de omfattar. De fyra aspektområdena är:

- styrning och organisation
- miljö, resurser och område
- utformning, genomförande och resultat
- uppföljning, åtgärder och återkoppling.

Utöver de fyra aspektområdena ingår tre perspektiv i granskningarna. Dessa är:

- studenters och doktoranders perspektiv
- arbetslivets perspektiv
- jämställdhetsperspektiv.

Studentinflytande och studentmedverkan regleras i högskolelagen, särskilt i förhållande till lärosätets kvalitetsarbete (1 kap. 4 §). Vidare har studenternas perspektiv skrivits fram tydligare i de reviderade ESG (2015) än i den tidigare versionen. Arbetslivets perspektiv regleras också i högskolelagen. Exempelvis ska utbildning på grundnivå utveckla studenternas beredskap att möta förändringar i arbetslivet (1 kap. 8 §). Jämställdhet och jämställdhetsintegration är viktiga kvalitetsfaktorer, som ska beaktas i granskningarna, och är ett område som UKÄ, liksom många andra myndigheter, inklusive lärosätena, har fått i uppdrag att utveckla.

UKÄ utformar de krav som ska uppfyllas i granskningen av aspekterna och perspektiven, det vill säga bedömningsgrunderna. Aspekter, perspektiv och bedömningsgrunder kommer att redovisas närmare i de vägledande dokument som UKÄ arbetar med att ta fram för respektive komponent. Det är dock viktigt att UKÄ:s bedömningsgrunder hålls öppna och inte blir för styrande när det gäller hur lärosätena väljer att organisera och bedriva sin verksamhet.

Figur 1. Översiktlig illustration över modellens aspektområden och perspektiv. Modellen vilar på högskolelagen, högskoleförordningen och ESG. Aspekter och perspektiv bedöms utifrån bedömningsgrunder. Aspektområdet "uppföljning, åtgärder och återkoppling" påverkas av och återverkar på de övriga aspekterna, och är därför inkluderat i bedömningsgrunderna för övriga aspekter. Lärosätena ombeds att beskriva, analysera och värdera med konkreta exempel hur de på ett systematiskt sätt säkerställer och följer upp att de uppfyller bedömningsgrunderna för de olika aspekterna och perspektiven.

Studenters och doktoranders perspektiv

Studenter har rätt att utöva inflytande över utbildningen och ska dessutom vara delaktiga i lärosätenas kvalitetsarbete, vilket gör att studenters och doktoranders perspektiv är viktiga faktorer i UKÄ:s granskningar. Bedömningen av studenternas och doktorandernas perspektiv fokuserar på hur studentinflytandet fungerar i praktiken, samt på hur studenterna och doktoranderna ges möjligheter och incitament att medverka i lärosätenas kvalitetsarbete och utveckling av utbildningar. De bedömningsgrunder som kommer att användas utgår framför allt från högskolelagens skrivningar om studentinflytande. I högskolelagen 1 kap. 4 § framgår det att kvalitetsarbetet vid högskolor och universitet är en gemensam angelägenhet för både personal och studenter. I 1 kap. 4 a § tydliggörs det att studenterna har rätt att utöva inflytande över utbildningen. Lärosätena ska även verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. I högskolelagen 2 kap. 7 § framgår det dessutom att studenterna har rätt att vara representerade såväl i beredning av som vid beslut i ärenden som har betydelse för utbildningen eller för studenternas situation. Utöver detta beaktas även skrivningarna i ESG, till exempel standard 1.2 i ESG (om utbildningens utformning och inrättande) samt standard 1.3 (om studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning).

För att stärka studenternas och doktorandernas perspektiv i UKÄ:s granskningar ingår studenter och doktorander i bedömargrupperna för samtliga komponenter,³ det vill säga i granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, utbildningsutvärderingar, examenstillståndsprövningar och i tematiska utvärderingar.

För att ytterligare beakta studenters och doktoranders erfarenheter och perspektiv på utbildningen kommer student- och doktorandintervjuer som regel att vara ett underlag i alla UKÄ:s granskningar. De studenter eller doktorander som ska delta vid intervjuerna bör i första hand vara utsedda av en studentorganisation som antingen tillhör en studentkår eller själv uppbär kårstatus vid lärosätet. Om student- eller doktorandkåren inte har resurser för att säkerställa att rekryteringen fungerar, kommer UKÄ att i samråd med lärosätets kvalitetssamordnare, eller annan utsedd person, säkerställa att studenter eller doktorander rekryteras till intervjuerna.

I granskningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avser UKÄ också att pröva att erbjuda den lokala studentkåren vid lärosätena att lämna in en så kallad studentinlaga, där kåren ger sin syn på kvalitetssäkringsarbetet vid lärosätet.

Studenternas och doktorandernas perspektiv säkerställs vidare genom att de tas upp i den utbildning som alla UKÄ:s bedömare genomgår. Samtidigt som studenternas och doktorandernas perspektiv beaktas i bedömningen av alla aspektområden kommer bedömarna att göra en sammanfattande bedömning av dessa perspektiv i sitt yttrande. Detta för att tydliggöra studenters och doktoranders perspektiv i alla bedömningar.

Arbetslivets perspektiv

Eftersom högre utbildning ska vara användbar och förbereda för arbetslivet beaktas även arbetslivets perspektiv i UKÄ:s granskningar. Fokus ligger på utbildningarnas användbarhet och förberedelse för arbetslivet. De bedömningsgrunder som kommer att tillämpas har sin grund framför allt i högskolelagen och i examensordningarna,⁴ men också i ESG, som i standard 1.1 anger att externa intressenter ska involveras i kvalitetssäkringen. I standard 1.2 anges även att utbildningarna ska ge sådana kunskaper som kan användas i ett framtida arbetsliv, samt att de ska utformas i dialog med studenter och andra intressenter. I högskolelagen anges att utbildning på grundnivå ska utveckla studenternas beredskap att möta förändringar i arbetslivet (1 kap. 8 §). Vidare ska utbildning på avancerad nivå innebära en fördjupning av kunskaper, färdigheter och förmågor i förhållande till utbildning på grundnivå och utveckla studenternas förutsättningar för yrkesverksamhet som ställer stora krav på självständighet, eller för forskning och utvecklingsarbete (1 kap. 9 §). Utbildning på forskarnivå ska utöver detta även utveckla de kunskaper och färdigheter som behövs för att självständigt kunna bedriva forskning (1 kap. 9a §). I examensordningarna finns dessutom mål, för olika typer av examina, som knyter an till utbildningarnas användbarhet i arbetslivet.

3. Hur rekryteringen av dessa går till beskrivs i avsnittet om bedömargrupper.

4. Med examensordningar avses bilaga 2 till högskoleförordningen samt bilaga till förordningen (1993:221) för Sveriges lantbruksuniversitet och bilaga till förordningen (2007:1164) för Försvarshögskolan. Hädanefter används begreppet examensordningar med denna betydelse.

Samverkan är en viktig kvalitetsparameter och kommer att vara en av flera indikatorer på arbetslivets perspektiv i UKÄ:s granskningar. UKÄ kommer att anmoda lärosätena att i självvärderingarna beskriva och motivera hur och på vilka grunder samverkan sker. Att knyta an till studenters kommande arbetsliv är enligt UKÄ viktigt för all högre utbildning. Med den stora variation av utbildningar som finns vid svenska lärosäten ska dock inte UKÄs granskningar bli normerande för under vilka former samverkan och samarbete med arbetslivet ska genomföras. Därför är det UKÄ:s ståndpunkt att det är viktigt att UKÄ:s bedömningsgrunder inte blir för styrande när det gäller hur eller på vilka grunder samverkan kan ske.

Arbetslivets perspektiv beaktas även genom att företrädare för arbetslivet vanligtvis medverkar i UKÄ:s bedömggrupper, samt genom att arbetslivets perspektiv tas upp i den utbildning som UKÄ:s bedömare genomgår. UKÄ avser även att pröva möjligheten att inhämta synpunkter från lärosätenas samarbetsparter inom arbetslivet genom intervjuer. Samtidigt som arbetslivets perspektiv beaktas i bedömningen av alla aspektområden, kommer bedömarna att göra en sammanfattande bedömning av arbetslivets perspektiv i sitt yttrande. Detta för att tydliggöra arbetslivets perspektiv i alla bedömningar.

Jämställdhetsperspektiv

Jämställdhet mellan kvinnor och män och jämställdhetsintegrering är viktiga kvalitetsfaktorer som ska beaktas i UKÄ:s granskningar. De bedömningsgrunder som tillämpas har sin grund framför allt i högskolelagen och i examensordningarna. Av 1 kap. 5 § högskolelagen framgår att jämställdhet mellan kvinnor och män alltid ska iaktas och främjas i högskolornas verksamhet. Regeringen har från och med i år också gett alla statliga lärosäten, samt Chalmers tekniska högskola och Stiftelsen Högskolan i Jönköping, i uppdrag att ta fram en plan för sitt arbete med jämställdhetsintegrering. Uppdraget innebär att lärosätena ska ta fram en plan för hur de avser att utveckla arbetet med att jämställdhetsintegrera sin verksamhet så att jämställdhet blir en del av lärosätets ordinarie verksamhet, exempelvis i lärosätets styrprocesser. Regeringen lyfter fram lika möjligheter till karriärvägar i akademien, behovet av att motverka könsbundna studieval och att förbättra kvinnors och mäns genomströmning som särskilt prioriterade områden.

UKÄ ingår sedan 2015 också i regeringens satsning på jämställdhetsintegrering i myndigheter (JiM). Det innebär att UKÄ har tagit fram en plan för hur arbetet med att integrera ett jämställdhetsperspektiv i verksamheten, vilket finns inskrivet som ett uppdrag i instruktionen, ska stärkas.

Baserat på ovanstående kommer UKÄ att integrera ett jämställdhetsperspektiv i granskningarna inom samtliga fyra komponenter. UKÄ kommer att säkerställa att jämställdhetsperspektiv beaktas genom att alltid eftersträva en jämn könsfördelning i de grupper som ska intervjuas, samt i UKÄ:s bedömggrupper. Jämställdhetsintegrering ska också tas upp i den utbildning som UKÄ:s bedömare genomgår.

Inom ramen för de olika komponenterna avser UKÄ att granska på vilket sätt ett jämställdhetsperspektiv finns med i processerna på alla nivåer i lärosätenas organisation.

Samtidigt som jämställdhetsperspektiv beaktas i bedömningen av alla aspektområden kommer bedömarna att göra en sammanfattande bedömning av jämställdhetsperspektiv i sitt yttrande. Detta för att tydliggöra jämställdhetsperspektiv i alla bedömningar.

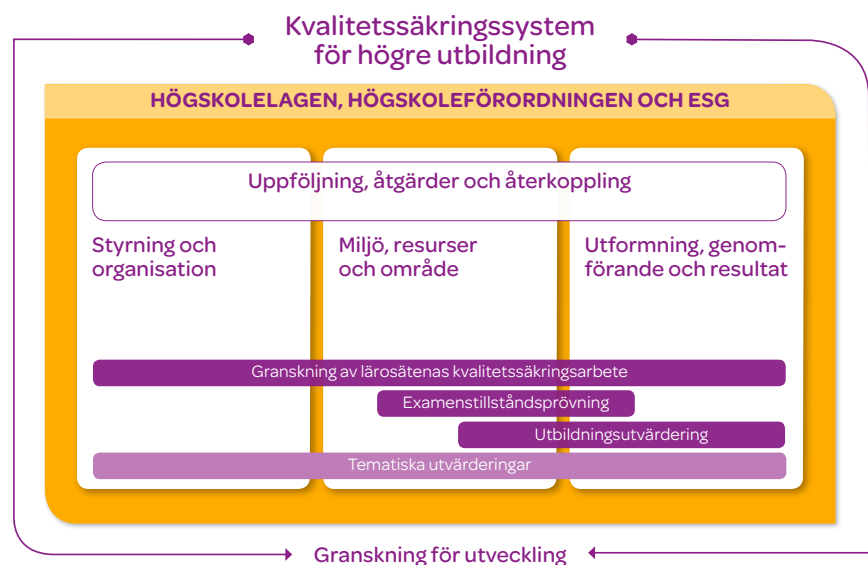
Fokus i de olika komponenterna

Aspektområdena och perspektiven utgör den gemensamma grunden för UKÄ:s granskningar inom de fyra komponenterna. Vilka aspektområden som är aktuella att granska skiljer sig emellertid åt mellan komponenterna, eftersom de har olika syfte och fokus (fig 2). Av samma skäl kommer de ingående aspekterna och bedömningsgrunderna att kunna variera i de olika komponenterna.

Samtliga aspektområden kommer att ingå i granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, och fokus i granskningarna kommer att vara på hur väl lärosätets kvalitetssäkringsarbete, inklusive uppföljnings-, åtgärds- och återkopplingsrutiner, bidrar till att säkra och utveckla utbildningarna. Vidare kommer examenstillståndsprövningar⁵ och utbildningsutvärderingar att omfatta aspektområdena "miljö, resurser och område", "utformning, genomförande och resultat" samt "uppföljning, åtgärder och återkoppling". Utbildningsutvärderingarna kommer att fokuseras på faktiska resultat och på hur utbildningen följs upp och utvecklas medan examenstillståndsprövningarna kommer att ha fokus på förutsättningar och processer. De tematiska utvärderingarnas fokus kommer av förklarliga skäl att variera beroende på vilket tema som utvärderas. Genom att ha ett tydligt fokus i respektive komponent åstadkoms även ett effektivt resursutnyttjande.

Aspekterna och bedömningsgrunderna kommer att redovisas i de vägledande dokument som UKÄ arbetar med att ta fram för respektive komponent.

Fig 2. Schema över de olika komponenternas omfattning och fokus.

5. UKÄ har valt att inte regelmässigt granska aspektområdet styrning och organisation inom ramen för examenstillståndsprövningarna, eftersom detta granskas inom komponenten granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. För nya enskilda utbildningsanordnare, vars kvalitetssäkringsarbete inte har granskats, kommer dock styrning och organisation att vara frågor för lärosätet att redogöra för i sin ansökan.

Bedömargrupper

UKÄ:s granskningar baserar sig på kollegial bedömning av en oberoende extern bedömargrupp, som vanligtvis består av sakkunniga, student- eller doktorandrepresentanter samt företrädare för arbetslivet. Samtliga bedömare har samma formella status och deltar på lika villkor. Sammansättningen av bedömargrupperna beslutas av UKÄ efter ett nomineringsförfarande, då lärosäten, studentkårer via Sveriges förenade studentkårer (SFS) och arbetslivsorganisationer lämnar förslag på bedömare. UKÄ ger återkoppling till dem som nominerat, och informerar om vilka nomineringar som lett till rekrytering. Förutom dessa nomineringar kommer UKÄ även att använda sig av rekommendationer från olika nätverk.

Det är UKÄ som förordnar bedömarna, men det är viktigt att sammansättningen av bedömargruppen sker i dialog med lärosätet. Som en kvalitetssäkrande åtgärd erbjuds lärosätet tillfälle att yttra sig över förslaget till bedömargrupp, till exempel utifrån eventuella jävsinvändningar, innan bedömargruppen slutligen fastställs av UKÄ.

En jämn könsfördelning, geografisk spridning och såväl nationell som internationell erfarenhet eftersträvas inom bedömargruppen. Bedömargruppen ska sammantaget ha så bred och djup kompetens att den kan bedöma samtliga aspektområden och perspektiv utifrån de bedömningsgrunder som ingår i granskningen. En bedömare får inte vara jävig vid de lärosäten som bedömaren ska granska. Reglerna om jäv för statliga myndigheter (11 och 12 § förvaltningslagen (1986:223)) syftar till att undvika intressekonflikter som gör att objektiviteten kan ifrågasättas, och UKÄ har väl inarbetade rutiner för att hantera jävsfrågor.

Kunskapen och erfarenheterna hos sakkunniga, studenter och doktorander samt företrädare för arbetslivet ska användas gemensamt av bedömargruppen för att göra bedömningar av de aspektområden och perspektiv som ingår i granskningen. Samtliga bedömare i en bedömargrupp kommer att få samma introduktion och utbildning av UKÄ i syfte att tydliggöra uppdraget och förväntningarna. Bedömarutbildningen ska även omfatta moment med intervjuteknik samt orientering i de lagar, förordningar och ESG, som bedömarna har att förhålla sig till. Bedömarutbildningen kommer också att beröra jämställdhet.

Det är viktigt att understryka att samtliga bedömare ska stå bakom utgångspunkterna i bedömningsarbetet och det yttrande som bedömargruppen slutligen lämnar till UKÄ.

Sakkunniga

De sakkunniga i bedömargruppen ska komma från högskolesektorn och sammantaget ha så bred och djup kompetens att de kan bedöma samtliga aspektområden och perspektiv som ingår i granskningen. Beroende på vilken komponent som granskningen avser kommer olika kompetens att efterfrågas hos de sakkunniga. Att använda sakkunniga med internationell erfarenhet kan öka möjligheterna att bredda kompetensen i bedömargruppen och få externa perspektiv.

Samtliga sakkunniga, inom samtliga komponenter, ska i sina bedömningar kunna anlägga student/doktorandperspektiv, arbetslivsperspektiv och jämställdhetsperspektiv. Under utbildningstillfällena kommer detta att särskilt beaktas.

Bedömargruppens ordförande är alltid en sakkunnig, eftersom uppgiften kräver mycket god kännedom om högskolesektorn.

Student- och doktorandrepresentanter

Student- och doktorandrepresentanterna i bedömargrupperna deltar i bedömningen av granskningens samtliga aspektområden och perspektiv. Att studenter och doktorander är representerade i bedömargruppen stärker studenters och doktoranders perspektiv, men det är viktigt att understryka att de inte är ensamt ansvariga för att bedöma dessa perspektiv.

Studenter och doktorander förväntas medverka i hela bedömningsprocessen från början till slut. I sin roll som bedömare är studenten eller doktoranden, precis som övriga bedömare, en expert och uttalar sig oberoende utifrån sin expertkunskap och erfarenhet.

För att utveckla processen med att utse student- och doktorandrepresentanter samverkar UKÄ med SFS och landets studentkårer. UKÄ gör bedömningen att det krävs en särskild funktion inom SFS för att säkerställa nomineringen av studentrepresentanter, och att denna funktion är skild från SFS ordinarie verksamhet. Huruvida de resurser som regeringen tillförde SFS i samband med det förra utvärderingssystemet är tillräckliga för att uppnå målsättningen med det nya systemet behöver utredas.

Arbetslivsföreträdare

Arbetslivsföreträdare i bedömargrupperna ska delta i bedömningen av granskningens samtliga aspektområden och perspektiv. Arbetslivsföreträdarens roll är att utifrån arbetslivets perspektiv dels bedöma hur lärosätet säkrar utbildningarnas användbarhet och förberedelse för arbetslivet (i granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete), dels att bedöma användbarheten och förberedelsen för arbetslivet vid enskilda utbildningar (i examenstillståndsprövningar och i utbildningsutvärderingar). Därutöver kan uppdraget även innefatta att göra generella reflektioner inom ett ämnes- eller utbildningsområde. Att arbetslivsföreträdare ingår i granskningarna stärker arbetslivets perspektiv, men på samma sätt som att student- och doktorandrepresentanter i bedömargrupperna inte är ensamt ansvariga för att bedöma studenters och doktoranders perspektiv, är arbetslivsföreträdare inte ensamt ansvariga för att bedöma utbildningens användbarhet och förberedelse för arbetslivet.

I pilotstudien av utvärdering av utbildningar på forskarnivå deltog arbetslivsföreträdarna i hela utvärderingsprocessen, vilket uppskattades av de arbetslivsföreträdare som medverkade. Det har däremot framförts synpunkter från arbetslivsorganisationer och i regeringens skrivelse om att arbetslivsföreträdarnas roll behöver avgränsas. UKÄ har därför avgränsat och tydliggjort arbetslivsföreträdarens roll och uppdrag i granskningarna med utgångspunkt i erfarenheterna från pilotstudien och de synpunkter som framförts till UKÄ i samband med referensgruppsmöten och dialogmöten.

UKÄ avser att pröva följande avgränsningar för arbetslivsföreträdarnas roll. En arbetslivsföreträdare bör minst

- medverka i bedömargruppens första möte och utbildning inför uppdraget
- säkra att arbetslivets perspektiv beaktas i de olika aspektområdena som ingår i granskningen
- medverka i bedömningen av arbetslivets perspektiv och om möjligt ansvara för denna del i yttrandet
- ta del av, och vid behov, kommentera bedömningar av samtliga perspektiv och aspektområden i granskningen
- medverka vid bedömargruppens avslutande möte om yttrandet.

Internationella sakkunniga och granskning på engelska

Det finns ett generellt behov av att stärka internationaliseringen inom högre utbildning. Att i ökad utsträckning anlita sakkunniga med internationell erfarenhet i samband med UKÄ:s kvalitetsgranskningar av högre utbildning kan bidra till att ge en internationell dimension till utvecklingen av såväl svensk högre utbildning som kvalitetssäkringsprocesserna. Det anges också i ESG standard 2.4 som önskvärt att internationella experter medverkar i den externa kvalitetssäkringen som genomförs av kvalitetssäkringsorgan som UKÄ. Med "internationell erfarenhet" menar UKÄ såväl utländska sakkunniga som är verksamma i Sverige eller annat land som svenska sakkunniga som är eller har varit verksamma i annat land.

De fördelar som UKÄ ser med att anlita sakkunniga med internationell erfarenhet är att

- förutsättningarna att hitta sakkunniga med rätt kompetens ökar, särskilt inom små utbildningsområden
- sakkunniga med internationell erfarenhet kan bidra med kunskaper och kompetenser som ger en ytterligare dimension till granskningen och kan verka kvalitetsdrivande för svensk högre utbildning
- sakkunniga verksamma i andra länder kan bidra till att öka kunskapen om svensk högskoleutbildning i andra länder.

UKÄ:s granskningar bör mot bakgrund av ovanstående i större utsträckning än hittills kunna bedrivas med engelska som arbetsspråk. UKÄ gör bedömningen att en granskning kan göras på engelska, men att UKÄ:s beslut alltid ska skrivas på svenska i enlighet med kraven i språklagen (2009:600). Språket vid intervjuer med representanter från lärosäten varierar redan i dag. Om det vid intervjun exempelvis medverkar en icke svenskspråkig lärare genomförs intervjun på engelska om lärosätet så önskar.

Utgångspunkten är att UKÄ:s granskningar genomförs på svenska, men att det kan finnas anledning till att granskningar delvis genomförs på engelska. I särskilda fall kan granskningar helt genomföras på engelska. I dessa fall är det lärosätet som ombesörjer och bekostar eventuell översättning av dokument till engelska. Granskningarna på engelska genomförs alltid efter dialog och skriftlig överenskommelse mellan berört lärosäte och UKÄ.

För de granskningar som genomförs på engelska ska UKÄ säkerställa att både den egna personalen och de berörda bedömarna behärskar engelska språket i önskvärd utsträckning.

Bedömning, yttrande och beslut

Gemensamt för UKÄ:s granskningar inom samtliga komponenter är att bedömargruppens yttrande ska vara baserat på en samlad bedömning av alla ingående underlag, och att alla aspektområden och perspektiv som ingår i granskningen ska bedömas som tillfredsställande för att UKÄ:s beslut ska kunna bli positivt.

Granskningarna resulterar i ett yttrande från bedömargruppen, som utgör underlag för UKÄ:s beslut eller rekommendation till regeringen (gäller enskilda utbildningsanordnare). Då granskningarna inte bara ska vara kontrollerande utan också bidra till lärosätenas kvalitetsutveckling ska bedömargruppen motivera sina bedömningar och ge lärosätena återkoppling i yttrandena. Denna återkoppling ska röra både identifierade utvecklingsmöjligheter och beskrivningar av goda exempel.

En rättssäker, förutsägbar och transparent kvalitetssäkringsprocess

I arbetet med att utveckla och genomföra UKÄ:s granskningar ingår även att svara för att systemet blir rättssäkert, förutsägbart och transparent. Det handlar framför allt om att tydliggöra UKÄ:s processer i samband med granskningarna.

Delning av bedömargruppens yttrande före beslut

Lärosätena kommer att få möjlighet att granska bedömargruppens yttrande genom så kallad delning innan det slutgiltigt färdigställs och UKÄ fattar beslut. Syftet med delningen är att ge lärosätena möjlighet att korrigera eventuella sakfel. För granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, utbildningsutvärderingar och examenstillståndsprövningar gäller att lärosätena får tre veckor att granska yttrandena och inkomma med eventuella synpunkter på sakfel till UKÄ. När det gäller de tematiska utvärderingarna är delningsförfarandet en fråga som får avgöras från fall till fall. God framförhållning från UKÄ:s sida är av stor vikt för att ge lärosätena möjlighet att planera. Lärosätena kommer därför att informeras om den aktuella tidplanen i god tid, och få veta vid vilken tidpunkt de förväntas lämna synpunkter på det preliminära yttrandet.

Delningsförfarandet har testats i pilotstudien av utvärdering av utbildning på forskarnivå, med positiv respons från de utvärderade lärosätena. Vidare presenterades rutinen vid dialogmötena, och representanterna från lärosätena ansåg då att det är positivt att få ta del av yttrandet innan UKÄ fattar beslut om granskningens resultat.

Omprövning av beslut

I de principer för kvalitetssäkring som har utarbetats inom Bologna-processen ingår att processerna ska vara rättssäkra, förutsägbara och transparenta. Av standard 2.7 i ESG framgår att processer för klagomål och överklaganden ska vara en tydligt definierad del av den externa kvalitetssäkringens processer, och dessa ska vara kommunicerade till lärosätena.

Enligt svensk förvaltningsrättslig praxis är det inte möjligt för en myndighet att överklaga en annan myndighets beslut. Frågan om möjligheten för enskilda utbildningsanordnare att överklaga UKÄ:s beslut regleras genom allmänna förvaltningsrättsliga bestämmelser. UKÄ bedömer dock att det finns möjlighet för samtliga lärosäten att begära omprövning av de beslut universitetskanslern fattar i UKÄ:s granskningar.

Av 27 § första stycket i förvaltningslagen (1986:223) framgår bland annat att om en myndighet finner att ett beslut, som den har meddelat som första instans, är uppenbart oriktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning, ska myndigheten ändra beslutet om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part. Huvudprincipen för omprövning är att det är den instans som fattat beslutet som prövar om beslutet är uppenbart oriktigt.

UKÄ bedömer att det redan idag finns möjlighet för både statliga lärosäten och enskilda utbildningsanordnare att begära omprövning av UKÄ:s beslut i ett ärende, vilket också har skett vid något enstaka tillfälle. För att förtydliga denna process avser UKÄ att inrätta en särskild expertgrupp, som vid en begäran om omprövning får granska utvärderingsprocessen vid UKÄ i det aktuella ärendet i dess helhet. Expertgruppens utlåtande ligger sedan till grund för universitetskanslerns beslut i omprövningsärendet.

Regelbunden uppföljning av kvalitetssäkringssystemet och lärosätenas kvalitetsarbete

Alla granskningar som görs av UKÄ ska följas upp. Detta är i linje med ESG standard 2.3, där uppföljningen är en viktig del av den externa granskningen. Hur uppföljningen av granskningarna inom de olika komponenterna kommer att göras beskrivs under respektive komponentbeskrivning.

Vidare ska UKÄ enligt myndighetens regleringsbrev årligen återsrapportera till regeringen om *"hur väl kvalitetssäkringssystemet fungerar när det gäller att säkerställa utbildningens kvalitet och i vilken grad systemet har verkat kvalitetsutvecklande för lärosätena och deras utbildningar"*. Den årliga rapporteringen består således av två delar, dels att rapportera hur systemet fungerar i sig, dels att rapportera huruvida systemet är kvalitetsutvecklande för lärosätena. Att kontinuerligt följa upp och utveckla kvaliteten i granskningarna för att nå dessa båda mål är därmed ett viktigt led i UKÄ:s interna kvalitetsarbete.

Hur fungerar kvalitetssäkringssystemet?

För att följa upp hur kvalitetssäkringssystemet fungerar planerar UKÄ att genomföra dialogmöten med lärosätena samt med representanter för lärare, studentorganisationer och arbetsliv. Utöver detta avser UKÄ att fortsätta arrangera en regelbundet återkommande konferens där mer övergripande kvalitetsfrågor kan diskuteras. UKÄ planerar även att löpande sammanställa

data baserad på nationell statistik över lärosätena och utbildningarna, som kan ge en bild av hur utbildningslandskapet förändras över tid. Dessa sammanställningar kan komma att publiceras separat eller i den årsredovisning som UKÄ regelmässigt lämnar till regeringen.

För att följa upp och utvärdera hur väl granskningarna i systemet fungerar kommer enkäter att skickas ut till dem som deltagit i granskningarna, såväl lärosätesrepresentanter som bedömare.

Är systemet kvalitetsutvecklande?

Huruvida kvalitetssäkringssystemet är kvalitetsutvecklande är en fråga som kan delas upp i två nivåer. Har systemet varit kvalitetsutvecklande för lärosätena på en övergripande nivå, och har det varit utvecklande för utbildningarna?

I UKÄ:s rapport *Utbildningsutvärderingarnas effekter (2015:21)* noterades effekter av utvärderingssystemet 2011–2014 på båda nivåerna. På den övergripande nivån handlade det främst om att lärosätena i samband med utvärderingarna fick tillfälle att göra en grundlig genomgång av utbildningarna och stärka kvalitetsarbetet. Det är därför UKÄ:s avsikt att en del av analysen av kvalitetssäkringssystemet innebär att följa upp om liknande effekter kan konstateras med det nya systemet.

UKÄ kommer att kontinuerligt sammanställa kvalitetssäkringssystemets effekter på såväl lärosätes- som utbildningsnivå. Lärosätenas åtgärdsredovisningar för utbildningar som har fått kritik och ifrågasatt examenstillstånd har visat sig vara ett värdefullt underlag i tidigare analyser av ett utvärderingssystemets effekter. En annan möjlighet är att genomföra metastudier av UKÄ:s granskningar, genom att systematiskt gå igenom dessa och sammanställa vad som lyfts upp och vilka de generella dragen och resultaten är. I UKÄ:s rapport *Utbildningsutvärderingarnas effekter (2015:21)* noterades de direkta effekterna i utbildningarna främst som förändringar i processen kring de självständiga arbetena och i kursplaner.

Frågor kring kvalitetssäkringssystemets effekter på såväl lärosätesnivå som utbildningsnivå kommer också att ställas i samband med dialogmöten och konferenser. Dessutom kommer enkäter att användas för att samla information om systemets effekter på olika nivåer.

Examenstillståndsprövningar

Examenstillståndsprövning sker efter ansökan och genomförs utifrån vad som föreskrivs i tillämplig lag och förordning.

Examenstillståndsprövningar granskar om utbildningsanordnaren har nödvändiga förutsättningar för att studenterna ska kunna nå målen för den examen som utbildningen ska leda till.

Syfte

Syftet med examenstillståndsprövningarna är att i enlighet med 1 kapitel 13 § högskolelagen pröva om en anordnare av en utbildning har nödvändiga förutsättningar för att studenterna ska kunna nå de av riksdag och regering uppställda målen för den examen som utbildningen ska leda till.

Huvudprinciper för examenstillståndsprövningar

Huvudprinciperna för UKÄ:s tillståndsprövningar är väl beprövade. En utgångspunkt för UKÄ:s metodutvecklingsarbete har därför varit att det inte är nödvändigt med några större förändringar av dessa prövningar, och att de befintliga grundprinciperna för prövningarna ska ligga fast. Tyngdpunkten i bedömningen ligger fortsatt på om studenterna eller doktoranderna ges tillräckliga förutsättningar för att kunna uppnå målen som är reglerade för den examen som ansökan gäller. Dock omarbetas och utvecklas aspekterna och bedömningsgrunderna för att harmoniera med övriga komponenter. I och med att arbetslivets perspektiv, studenters och doktoranders perspektiv samt jämställdhetsperspektiv lyfts in i alla UKÄ:s granskningar förtydligas också dessa perspektiv inom ramen för examenstillståndsprövningarna.

Lärosätena kommer att ombes att beskriva hur de på ett systematiskt sätt kommer att säkerställa och följa upp att de uppfyller bedömningsgrunderna för de olika aspekterna och perspektiven. Aspekter, perspektiv och bedömningsgrunder preciseras närmare i kommande vägledande dokument till lärosäten och bedömare.

Underlag för bedömning

Underlaget för bedömning utgörs av lärosätets ansökan och intervjuer med företrädare för utbildningen. Samtliga underlag ska vägas samman i bedömningen.

Lärosätets ansökan

Ansökan om tillstånd att utfärda en viss examen ställs till UKÄ. Enskilda utbildningsanordnare, Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan ställer ansökan till regeringen, som i regel skickar dessa ansökningar till UKÄ för bedömning och yttrande.

Intervjuer

Den skriftliga ansökan kompletteras med intervjuer med företrädare för utbildningen. Intervjuer med studenter eller doktorander hålls i de fall utbildningen redan bedrivs på en närliggande examensnivå eller inom ett område eller ämne som kan betraktas som närliggande till den examen som ansökan gäller.

Bedömning, yttrande och beslut

Bedömargruppens uppgift är att utifrån ansökan, intervjuer och eventuellt kompletterande underlag i ett yttrande göra en bedömning av om utbildningen uppfyller bedömningsgrunderna för granskade aspektområden och perspektiv. Bedömargruppens bedömningar och resonemang ska redovisas på ett klart och tydligt sätt, så att det framgår vad som inte bedöms hålla tillräcklig kvalitet vid ett eventuellt negativt utlåtande. I yttrandet lämnar bedömargruppen en rekommendation om ansökan bör beviljas eller avslås. UKÄ:s ställningstagande grundar sig på detta yttrande med rekommendation till beslut, samt på de överväganden som UKÄ gör. Innan UKÄ fattar beslut kommer yttrandet att skickas till lärosätet på delning enligt det förfarande som har beskrivits tidigare i denna redovisning.

Samtliga aspektområden och perspektiv ska bedömas som tillfredsställande för att ansökan ska kunna beviljas. Vid en mindre men tydligt definierad brist där åtgärderna för att avhjälpa bristen bedöms vara inom räckhåll, kan UKÄ medge förlängd tid för prövning. Därmed får de ansökande utrymme att inkomma med specifika kompletteringar. Tiden för att inkomma med sådana kompletteringar är sex månader.

UKÄ fattar beslut om examenstillstånd för statliga lärosäten, utom för Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan. När det gäller enskilda utbildningsanordnare, Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan överlämnas bedömargruppens yttrande samt UKÄ:s ställningstagande och rekommendation till regeringen om att bevilja eller avslå den aktuella ansökan.

Uppföljning

UKÄ anser att det är viktigt att följa upp sina granskningar, inklusive examenstillståndsprövningar. Detta ligger också i linje med ESG standard 2.3 där uppföljning nämns som en del av den externa kvalitetssäkringsprocessen. Formerna för uppföljning av examenstillståndsprövningar håller på att utarbetas, men kan exempelvis inkludera enkäter.

Granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete

Granskningarna kontrollerar att lärosätena säkerställer att utbildningarna på samtliga nivåer uppfyller kraven i tillämplig lag och förordning samt ESG.

Granskningarna fokuserar på hur väl lärosätets kvalitetssäkringsarbete, inklusive uppföljnings-, åtgärds- och återkopplingsrutiner bidrar till att säkra och utveckla utbildningarna på ett systematiskt sätt.

Granskningarna bidrar även till lärosätenas kvalitetsutveckling genom att bedömarna i sitt yttrande ger återkoppling på såväl goda exempel som utvecklingsområden de har identifierat.

Syfte

Granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete syftar dels till att kontrollera att lärosätenas kvalitetssäkringsarbete säkrar hög kvalitet i utbildningarna, dels till att bidra till lärosätenas kvalitetsutveckling.

Huvudprinciper för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete

Metoden för att granska lärosätenas kvalitetssäkringsarbete har utarbetats med utgångspunkt i högskolelagen, högskoleförordningen och examensordningarna samt ESG. Enligt ESG bör lärosätena bland annat ha en kvalitetssäkringspolicy (standard 1.1), och det bör finnas processer för hur utbildningar inrättas (standard 1.2) och uppföljning av hur de uppfyller målen (standard 1.9).

Enligt standard 2.1 i ESG ska extern kvalitetssäkring av lärosätenas kvalitetsarbete granska "effektiviteten i de interna kvalitetssäkringsprocesser som beskrivits i ESG:s del 1." I standardens riktlinjer står: "Kvalitetssäkring av högre utbildning tar sin utgångspunkt i lärosätenas ansvar för kvaliteten i utbildningar och övrigt utbud. Det är därför viktigt att den externa kvalitetssäkringen erkänner och stöder lärosätenas ansvar för kvalitetssäkringen. För att säkerställa kopplingen mellan intern och extern kvalitetssäkring, beaktar den externa kvalitetssäkringen standarderna i del 1. Dessa kan mötas på olika sätt beroende på den externa kvalitetssäkringens utformning." Standard 1.10 i ESG slår fast att lärosätena återkommande bör genomgå extern granskning. UKÄ:s ståndpunkt är att denna del motsvaras av de granskningar som UKÄ genomför. Detta hindrar förstås inte lärosätena att själva initiera externa granskningar av sin verksamhet, om de finner det lämpligt.

UKÄ ska således granska att lärosätena säkerställer att utbildningarna på samtliga nivåer uppfyller kraven i högskolelagen, högskoleförordningen inklusive examensordningarna samt ESG. Granskningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete fokuserar på hur väl lärosätets kvalitetssäkringsarbete, inklusive uppföljnings-, åtgärds- och återkopplingsrutiner, bidrar till att säkra och utveckla utbildningarnas kvalitet.

Granskningarna ska även bidra till lärosätenas kvalitetsutveckling. Bland annat därför är det viktigt att goda exempel lyfts i bedömargruppernas rapporter. Att det granskade lärosätet även kan lyfta brister och planerade åtgärder och få återkoppling på dessa bidrar också till utveckling.

Samtliga lärosätets kvalitetssäkringsarbete ska granskas inom en sexårsperiod. Aspekter, perspektiv och bedömningsgrunder kommer att preciseras närmare i kommande vägledande dokument till lärosäten och bedömare.

Underlag för bedömning

Underlaget för granskningen utgörs av en självvärdering från lärosätet, en studentinlaga, intervjuer, platsbesök, fördjupningsområden och övrigt underlag. Samtliga underlag ska vägas samman i bedömningen.

Lärosätets självvärdering och studentinlagan

Syftet med självvärderingen är att ge lärosätena möjlighet att visa att deras kvalitetssäkringsarbete säkrar och utvecklar kvaliteten på utbildningarna. Lärosätena ombeds att beskriva, analysera och värdera med konkreta exempel hur de på ett systematiskt sätt säkerställer och följer upp att de uppfyller bedömningsgrunderna för de olika aspekterna och perspektiven. Fokus i lärosätets redogörelse bör vara på resultatet av kvalitetssäkringsarbetet, det vill säga att visa på vilket sätt uppföljning, åtgärder – för att hantera identifierade brister och för att bevara och utveckla styrkor – samt återkoppling bidrar till att förbättra utbildningarna på ett systematiskt sätt. Det som framhålls i självvärderingen bör styrkas med såväl hänvisningar till relevanta styrdokument som med flera konkreta exempel på hur kvalitetssäkringsarbetet bidrar till kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Lärosätet bör dessutom redogöra för styrkor och utvecklingsområden, samt för hur dessa vidareutvecklas.

I granskningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avser UKÄ att i de granskningar som ingår i kommande pilotstudie pröva möjligheten att erbjuda den lokala studentkåren att lämna in ett skriftligt underlag, en så kallad studentinlaga där kåren ger sin syn på kvalitetssäkringsarbetet vid lärosätet.

Intervjuer, platsbesök och fördjupningsområden

Intervjuer sker både före och under platsbesöket. Syftet med de inledande intervjuerna är dels att få en övergripande bild av kvalitetssäkringsarbetet, dels att bättre kunna lägga upp platsbesöken och identifiera de områden som bedömargruppen vill få en fördjupad bild av vid sitt platsbesök. Vid inledande intervjuer och platsbesök medverkar representanter från lärosätet, studenter och doktorander, och eventuellt även företrädare för arbetslivet som lärosätet samarbetar med.

FÖRDJUPNINGSSOMRÅDEN

För att granska hur lärosätets kvalitetssäkringsarbete fungerar i praktiken undersöker bedömargruppen ett eller flera fördjupningsområden. Detta är ett vanligt förfarande i andra europeiska kvalitetssäkringssystem.

Fördjupningsområden är i det här sammanhanget kvalitetssäkringsprocesser, relaterade till aspekter, perspektiv och bedömningsgrunder, i den miljö som väljs ut och studeras under platsbesöket. För att se hur kvalitetssäkringsprocesserna fungerar i praktiken följer man processen från den övergripande organisationen på lärosätetsnivå till lokal nivå, det vill säga en miljö, som kan utgöras av till exempel en eller flera utbildningar (huvudområde, ämnesområde, program) eller andra typer av miljöer såsom bibliotek. Urvalsprinciperna för fördjupningsområden kommer att preciseras närmare och prövas under pilotstudien.

Vid platsbesöket samtalar bedömargruppen med lärosätets ledning, samt med lärare och studenter, och eventuellt också med andra personalgrupper och företrädare för arbetslivet som lärosätet samarbetar med.

Övriga bedömningsunderlag

Inför granskningarna tar UKÄ fram underlag om lärosätet som är av relevans för de aspekter som ska granskas. Det kan till exempel röra sig om underlag utifrån tidigare tillsyn, examenstillståndsprövningar, utbildningsutvärderingar och nationell statistik, som exempelvis visar på genomströmning och etableringsgrad och belyser lärosätet ur ett nationellt perspektiv. Materialet utgör ett underlag för diskussion och frågor vid intervjutillfällena och platsbesök, och lärosätet kommer att få ta del av materialet i god tid före intervjuerna.

Bedömning och yttrande

Bedömargruppens bedömning av om lärosätet uppfyller bedömningsgrunderna för de granskade aspektområdena och perspektiven resulterar i ett yttrande som utgör underlag för UKÄ:s beslut. Samtliga aspektområden och perspektiv ska bedömas som tillfredsställande för att det samlade omdömet ska kunna bli positivt. För att yttrandena även ska kunna bidra till lärosätens kvalitetsutveckling ska det finnas utrymme för bedömarnas reflektioner och för att lyfta goda exempel. Detta bör kunna verka utvecklande för såväl det lärosäte som granskats som för andra lärosäten.

När det gäller vilka krav som kan ställas på lärosätena utgår UKÄ från följande formulering i regeringens skrivelse: "För en del lärosäten som blir granskade tidigt i den första sexårscykeln kommer det [...] inte att vara möjligt att visa att de har kvalitetssäkrat alla sina utbildningar. Regeringen anser därför att det i dessa fall är rimligt att kräva att lärosätena kan visa att det finns ett system för att kvalitetssäkra utbildningarnas resultat och att de på några års sikt kommer att ha kvalitetssäkrat alla utbildningar". Under den kommande sexårscykeln kommer UKÄ därmed inte att kräva att lärosätena har kvalitetssäkrat alla sina utbildningar, utan lärosätena ska kunna visa att de arbetar systematiskt och effektivt för att säkerställa utbildningarnas kvalitet. De ska dessutom kunna redogöra för vilken del av utbudet de har kvalitetssäkrat.

Bedömargruppens bedömningar och resonemang ska redovisas på ett klart och tydligt sätt, så att det framgår vad som inte bedöms vara tillfredsställande vid ett eventuellt negativt utfall. Innan UKÄ fattar beslut kommer bedömargruppens preliminära yttrande att skickas till lärosätet för delning, enligt det förfarande som har beskrivits tidigare i denna redovisning.

Beslut

Det samlade omdömet ges på en tvågradig skala. UKÄ kommer att besluta om att antingen godkänna eller inte godkänna ett lärosätes kvalitetssäkringsarbete.

Uppföljning

Om kvalitetssäkringsarbetet inte godkänns får lärosätet ett år på sig att återkomma med en redovisning av de åtgärder som vidtagits. UKÄ tillsätter då en bedömargrupp för att granska åtgärdsbeskrivningen, och webbintervjuer eller platsbesök görs vid behov. Om den uppföljande granskningen leder till ett positivt omdöme kan lärosätets kvalitetssäkringsarbete godkännas. Om lärosätets kvalitetssäkringsarbete fortfarande inte kan godkännas i den uppföljande granskningen innebär detta att ytterligare en uppföljande granskning bör göras efter en tid som UKÄ och lärosätet i varje enskilt fall kommer överens om. Det innebär också att ett ökat antal av lärosätets utbildningar kan bli föremål för utvärdering i UKÄ:s regi.

Även när det gäller lärosäten som fått godkänt på sitt kvalitetssäkringsarbete anser UKÄ att det är viktigt att uppföljningar görs, vilket också är i linje med ESG standard 2.3 där uppföljning nämns som en del av den externa kvalitetssäkringsprocessen. Formerna för denna typ av uppföljning håller på att utarbetas, men kan exempelvis inkludera dialogmöten, enkäter och konferenser.

Utbildningsutvärderingar

Utbildningsutvärderingarna kontrollerar faktiska förhållanden och resultat, det vill säga att utbildningen uppfyller kraven i tillämplig lag och förordning.

Granskningarna fokuserar på hur väl uppföljnings-, åtgärds- och återkopplingsrutiner på ett systematiskt sätt bidrar till att säkra och utveckla kvaliteten i den granskade utbildningen.

Granskningarna bidrar även till lärosätenas kvalitetsutveckling genom att bedömare i sitt yttrande ger återkoppling på såväl goda exempel som utvecklingsområden de har identifierat.

Syfte

Syftet med utbildningsutvärderingarna är både att kontrollera utbildningarnas resultat och att bidra till lärosätenas utveckling av kvaliteten på de utvärderade utbildningarna.

Huvudprinciper för utbildningsutvärderingar

Utbildningsutvärderingarna utgår från kraven i högskolelagen, högskoleförordningen, examensordningarna samt från ESG. Utvärderingsmetoden bygger på erfarenheter och lärdomar från utvärderingscykeln 2011–2014, samt på de synpunkter och förslag som samlades in under de konferenser, intervjuer, enkäter och seminarier med lärosätesrepresentanter, studentrepresentanter och arbetslivsföreträdare som gjordes i det metodutvecklingsarbete som påbörjades 2013. Metoden utgår från en generell grundstruktur som gäller för samtliga examensnivåer.

Granskningarna ska utöver att kontrollera utbildningarnas resultat även bidra till lärosätenas kvalitetsutveckling. Därmed är det viktigt att bedömare i sitt yttrande ger återkoppling på såväl de goda exempel som de utvecklingsområden som de har identifierat.

Tyngdpunkten i utbildningsutvärderingarna ligger på faktiska förhållanden och resultat, det vill säga hur utbildningen uppfyller kraven i tillämplig lag och förordning. Hänsyn ska även tas till ESG. Vidare kommer utbildningsutvärderingarna att fokusera på hur utbildningen säkerställer att studenterna och doktoranderna ges goda förutsättningar att nå målen i examensordningarna, och på hur lärosätet säkerställer att studenterna och doktoranderna uppnått examensmålen när examen utfärdas. Lärosätena ska dessutom beskriva och värdera hur väl uppföljnings-, åtgärds- och återkopplingsrutiner på ett systematiskt sätt bidrar till att säkra och utveckla den granskade utbildningen. Bedömningsgrunderna kan till viss del anpassas till olika slags examina för att möjliggöra en så rättvisande bedömning som möjligt. Aspekter och bedömningsgrunder kommer att preciseras närmare i kommande vägledande dokument till lärosäten och bedömare.

Urvalsprinciper

Samtliga utbildningar ska omfattas av kvalitetssäkring. Det sker dels genom lärosätens ansvar för att själva kvalitetssäkra de utbildningar som de erbjuder, dels genom att UKÄ utvärderar ett urval av utbildningar på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Urvalet kan antingen göras så att utbildningar vid enstaka lärosäten granskas eller så att samma utbildning vid samtliga lärosäten granskas för att ge en nationell bild av kvaliteten på en viss utbildning. Urvalet av vilka utbildningar som ska ingå i UKÄ:s granskningar baseras på följande huvudsakliga grunder:

- Ett urval av de utbildningar som inte omfattades av utvärderingssystemet 2011–2014 bör utvärderas.
- För några yrkesexamina finns behov av att få en nationell bild av kvaliteten. Detta gäller främst legitimationsgrundande examina.
- Om ett lärosätes kvalitetssäkringsarbete inte godkänns i UKÄ:s granskningar kan ett extra antal utbildningar väljas ut för utvärdering.
- UKÄ kan initiera en utvärdering om det framkommer information om enstaka utbildningar som gör att det bedöms finnas risk för att kvalitetskraven för utbildningarna inte uppfylls.

Underlag för bedömning

Underlag för bedömningen utgörs av lärosätets självvärdering med bilagor, intervjuer med företrädare för den granskade utbildningen och studerande samt annat underlag som UKÄ tar fram. Slumpvis utvalda självständiga arbeten utgör också ett underlag i utbildningsutvärderingarna på grundnivå och avancerad nivå.

Lärosätets självvärdering

Självvärderingen syftar till att ge lärosätet möjlighet att visa att den utvärderade utbildningen uppfyller bedömningsgrunderna för aspektområdena och perspektiven. Lärosätet ombeds att beskriva, analysera och värdera med konkreta exempel hur det på ett systematiskt sätt säkerställer och följer upp den utvärderade utbildningens kvalitet, samt hur det säkerställer att studenter eller doktorander uppnått examensmålen när examen utfärdas. Fokus i redogörelserna bör vara på att med hjälp av konkreta exempel visa hur uppföljning, åtgärder – för att hantera identifierade brister och för att bevara och utveckla styrkor – samt återkoppling bidrar till att förbättra utbildningen på ett systematiskt sätt. I självvärderingen bör lärosätet därför ge exempel som beskriver såväl styrkor som identifierade utvecklingsområden, inklusive planerade och genomförda åtgärder för att vidareutveckla utbildningen. Detta syftar till att ge bedömarna en förståelse för utbildningen som helhet och för hur de interna processerna fungerar kvalitetsdrivande.

UKÄ inser vikten av att följa upp tidigare studenters och doktoranders erfarenheter av utbildningarna, inte minst när det gäller att bedöma utbildningarnas användbarhet på arbetsmarknaden. UKÄ kommer därför att be lärosätena att i sin självvärdering beskriva hur de arbetar med detta i sitt kvalitetsarbete. UKÄ har däremot inte för avsikt att inkludera intervjuer eller enkäter riktade till alumner. Detta har främst att göra med de metodologiska

problem med låg svarsfrekvens som UKÄ erfor under utbildningsutvärderingarna som gjordes 2011–2014. Möjligheten att intervjua alumner för att få deras syn på utbildningen och dess användbarhet utreddes även under pilotstudien av utvärdering av utbildning på forskarnivå. Cirka hälften av de tillfrågade lärosätena ställde sig positiva till att inkludera alumner i utvärderingen, men pekade samtidigt på flera metodologiska problem.

Bilagor till självvärderingen kan utgöras av tabeller med information om exempelvis lärarresurser, forskningsaktivitet hos lärare i utbildningen, antal aktiva doktorander med mera.

Självständiga arbeten

Slumpvis utvalda självständiga arbeten kommer även fortsättningsvis att utgöra ett underlag för bedömningen av utbildningarnas resultat på grundnivå och avancerad nivå. Det kommer inte att finnas någon nedre gräns på antal självständiga arbeten som ska ingå i utvärderingen, vilket innebär att även de utbildningar som inte har resulterat i några självständiga arbeten kommer att ingå i utvärderingarna. De självständiga arbetena kommer bara att vara en del av det totala underlaget som ska bedömas och i de fall inga självständiga arbeten finns att tillgå får bedömarna basera granskningen på övriga underlag.

Avhandlingar eller dokumenterade konstnärliga projekt kommer inte att utgöra bedömningsunderlag för utvärdering av utbildningar på forskarnivå. UKÄ har bedömt att inslaget av extern granskning av dessa redan är tillräckligt, i och med det förfarande med det offentligt försvar och externa betygsnämndsledamöter, som framgår av högskoleförordningen 6 kap. 33–34 §§.

Intervjuer

För att komplettera den bild som bedömarna får av självvärderingen, självständiga arbeten och andra underlag kommer intervjuer med företrädare för den granskade utbildningen samt studenter och doktorander att genomföras. Under dessa intervjuer får lärosätesrepresentanternas utsagor samt studenternas och doktorandernas erfarenheter en möjlighet att komma fram.

Övriga bedömningsunderlag

Inför granskningarna tar UKÄ fram underlag om lärosätet och utbildningen som är av relevans för de aspektområden som ska granskas. Det kan till exempel röra sig om underlag utifrån nationell statistik som visar på genomströmning och etableringsgrad, tidigare tillsyn, examenstillståndsprövningar och tidigare utbildningsutvärderingar. Materialet utgör sedan ett underlag för diskussion och frågor vid intervjun. Lärosätet kommer att få ta del av underlaget i god tid före intervjuerna.

Bedömning och yttrande

Samtliga underlag ska vägas in i bedömargruppens bedömning av hur väl utbildningen uppfyller bedömningsgrunderna för de granskade aspektområdena och perspektiven. Samtliga ingående aspektområden och perspektiv ska bedömas som tillfredsställande för att utbildningen ska kunna bedömas hålla hög kvalitet.

Bedömargruppens bedömningar och resonemang ska redovisas på ett klart och tydligt sätt i ett yttrande, som ger återkoppling till lärosätet om de utvecklingsmöjligheter och de goda exempel som bedömarna har identifierat. Vidare ska det i yttrandet framgå tydligt vad som inte bedöms hålla tillräcklig kvalitet vid ett eventuellt ifrågasättande.

Innan UKÄ fattar beslut kommer yttrandet att skickas till lärosätet på delning enligt det förfarande som har beskrivits tidigare i denna redovisning. Det slutliga yttrandet kommer sedan att ligga till grund för UKÄ:s beslut.

Beslut

Det samlade omdömet ges på en tvågradig skala. Med stöd av bedömargruppens yttrande beslutar UKÄ om utbildningen håller hög kvalitet eller om kvaliteten är ifrågasatt. För de utbildningar som får omdömet ifrågasatt kvalitet innebär det att UKÄ samtidigt ifrågasätter tillståndet att utfärda denna examen.

Uppföljning

Lärosäten vars utbildningars kvalitet har blivit ifrågasatt får, liksom i tidigare utvärderingssystem, ett år på sig för att åtgärda bristerna och lämna in en åtgärdsredovisning till UKÄ. För att granska lärosätets åtgärdsredovisning tillätter UKÄ en bedömargrupp, som vid behov kan begära in kompletterande underlag samt yrka på en intervju om de anser att underlaget inte är fullständigt för att göra en bedömning. När bedömargruppen anser sig ha ett fullgott underlag görs en bedömning av åtgärderna som sedan lämnas till UKÄ i form av ett yttrande.

Med stöd av bedömargruppens yttrande beslutar UKÄ om utbildningen nu håller hög kvalitet eller om examenstillståndet ska återkallas. UKÄ fattar beslut för statliga lärosäten, utom för Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan. När det gäller enskilda utbildningsanordnare, Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan överlämnas bedömargruppens yttrande samt UKÄ:s ställningstagande till regeringen för beslut.

I de fall ett statligt lärosäte får sitt examenstillstånd återkallat, har antagna studenter och doktorander som hunnit påbörja sin utbildning rätt att fullfölja utbildningen (1 kap. 14 § högskolelagen).

Lärosätena har även möjlighet att lägga ned den ifrågasatta utbildningen. I sådana fall ska lärosätet senast sista dagen för inlämning av åtgärdsredovisningen inkomma med beslut om nedläggning av den ifrågasatta utbildningen till UKÄ. Ärendet kommer då att avskrivas. Om nedläggningsbeslutet kommer in efter sista dagen för redovisning av åtgärder avskrivs dock inte ärendet. I dessa fall kommer UKÄ att genomföra uppföljningen och pröva frågan om examenstillstånd för den berörda utbildningen.

UKÄ anser att det är viktigt att även följa upp de utbildningar som fått omdömet hög kvalitet. Detta ligger även i linje med ESG standard 2.3, där uppföljning nämns som en del av den externa kvalitetssäkringsprocessen. Formerna för denna typ av uppföljning håller på att utarbetas, men kan inkludera enkäter, konferenser och andra former av uppföljning.

Tematiska utvärderingar

Tematiska utvärderingar bidrar med kunskap och nationella jämförelser av hur lärosätena arbetar, och av vilka resultat som har nåtts i det aktuella temat.

Syfte

Syftet med de tematiska utvärderingarna är att bidra med viktig kunskap och nationella jämförelser av hur lärosätena arbetar, och av vilka resultat som har nåtts i det aktuella temat. De tematiska utvärderingarna kan även få stor betydelse för lärosätenas utvecklingsarbete.

Val av tema

De tematiska utvärderingarna ska utgå från uppgifter som lärosätena ansvarar för enligt lag och förordning och som bedöms väsentliga för kvaliteten i högre utbildning. Teman som kan bli föremål för utvärdering är till exempel breddad rekrytering, internationalisering och jämställdhet. Andra relevanta teman för utvärdering är utbildningars användbarhet och förberedelse för arbetslivet, dimensionering samt hållbar utveckling. Information som framkommer i UKÄ:s alla verksamheter, analyser och uppdrag kan också ligga till grund för tematiska utvärderingar.

Metod

Metoden för de tematiska utvärderingarna utvecklas och anpassas efter det aktuella temat, men ska i så stor utsträckning som möjligt följa de metoder som tillämpas för övriga komponenter. UKÄ kommer i god tid innan en tematisk utvärdering påbörjas att informera om aktuell metod.

Implementering av kvalitetssäkringssystemet

Under hösten 2016 kommer pilotstudier att startas för att testa såväl metoden för granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete som den vidareutvecklade metoden för utbildningsutvärderingar. I pilotstudien för utbildningsutvärderingar kommer förskolläro- och grundläroarutbildningar att ingå. När pilotstudierna är avslutade kommer metoderna vid behov att justeras och därefter fastställas för kommande ordinarie granskningar.

UKÄ utformar en sexårsplan med start i januari 2017 som omfattar granskningar inom alla fyra komponenter. Hur många granskningar som görs inom ramen för respektive komponent från ett år till ett annat kommer att variera.

Examenstillståndsprövningar

De nya aspekterna och införandet av de tre perspektiven kommer att implementeras i examenstillståndsprövningar från årsskiftet 2016–2017. Det innebär att ansökningar om examenstillstånd inkomna från och med 1 januari 2017 kommer att bedömas utifrån dessa aspekter och perspektiv.

Granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete

Under hösten 2016 kommer metoden för granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete att testas i en pilotstudie där Blekinge tekniska högskola, Högskolan Dalarna, Newmaninstitutet och Umeå universitet ingår. Urvalet av lärosäten till pilotutvärderingen grundas primärt på lärosätens intresseanmälningar. Ett urval har sedan gjorts utifrån lärosätens profil, utbildningsutbud, organisation, storlek och geografiska spridning. En spridning när det gäller medverkan i UKÄ:s övriga pilotstudier har även eftersträvat. De ingående lärosätena kommer att genomgå en komplett granskning enligt den metod som har beskrivits tidigare i denna redovisning. Beslut i granskningarna beräknas till hösten 2017. De lärosäten som får omdömet godkänt kvalitetssäkringsarbete genomgår ingen förnyad granskning inom sexårscykeln 2017–2022. Om ett lärosäte däremot inte bedöms godkänt i pilotstudien kommer det att inkluderas i de ordinarie granskningarna. Efter avslutad pilotstudie kommer metoden vid behov att justeras innan de ordinarie granskningarna startar.

Samtliga lärosäten ska granskas inom en sexårsperiod, och antalet lärosäten som UKÄ planerar att utvärdera per år kommer att vara jämt fördelade över sexårscykeln. Uppgifter om vilka lärosäten som granskas när kommer att redovisas under hösten 2016.

Utbildningsutvärderingar

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

En pilotstudie för att testa den vidareutvecklade metoden för utvärderingar av utbildningar på grundnivå och avancerad nivå kommer att starta under hösten 2016. I denna pilotstudie kommer förskolläro- och grundläro- utbildningar att ingå. Urvalet av lärosäten till pilotutvärderingen grundas primärt på lärosätenas intresseanmälningar. Ett urval har sedan gjorts utifrån antal nybörjarstudier och geografisk spridning. Totalt kommer följande åtta utbildningar att ingå:

- två förskolläro-utbildningar (Högskolan Kristianstad och Mälardalens högskola)
- två grundläro-utbildningar med inriktning mot fritidshem (Stiftelsen Högskolan i Jönköping och Umeå universitet)
- två grundläro-utbildningar med inriktning mot förskoleklass och årkurs 1–3 (Karlstads universitet och Linköpings universitet)
- två grundläro-utbildningar med inriktning årskurs 4–6 (Göteborgs universitet och Malmö högskola).

I likhet med pilotstudierna för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete kommer de utbildningar som får omdömet hög kvalitet inte att genomgå förnyad granskning när de ordinarie granskningarna startar. Om en utbildning däremot inte bedöms ha hög kvalitet i pilotstudien kommer den att inkluderas i de ordinarie granskningarna. Efter att pilotstudien avslutats kommer metoden att vid behov justeras innan de ordinarie granskningarna av förskolläro-, grundläro-, ämnesläro- och yrkesläro-utbildningar startar.

Utbildning på forskarnivå

Utvärdering av utbildning på forskarnivå har redan testats i en pilotstudie 2014–2016. Metoden har därefter justerats både efter de erfarenheter som gjordes i pilotstudien och i samband med den metodutveckling som skett med anledning av UKÄ:s uppdrag att vidareutveckla ett nytt kvalitetssäkringssystem.

Planeringen för utvärdering av utbildning på forskarnivå i sexårscykeln 2017–2022 utgår från forskningsämnesgrupperna och forskningsämnesområdena (enligt *Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011*). De sex forskningsämnesområdena är naturvetenskap, teknik, medicin och hälsovetenskap, lantbruksvetenskap, samhällsvetenskap samt humaniora inklusive konstnärlig forskning. För utvärdering av utbildning på forskarnivå har konstnärlig forskning lyfts ut ur humaniora och bildar ett eget sjunde forskningsämnesområde. Följande urvalsprinciper har i möjligaste mån använts:

- Alla lärosäten som erbjuder utbildning på forskarnivå utvärderas med avseende på minst en utbildning
- Minst en utbildning från vart och ett av de sju forskningsämnesområdena (se ovan) som ett lärosäte erbjuder utbildning på forskarnivå inom utvärderas
- Alla utbildningar inom utvalda forskningsämnesgrupper och forskningsämnen utvärderas för att möjliggöra en nationell lägesbild.

På detta sätt har ett urval om ca 300 utbildningar av totalt ca 900 valts ut. Då övriga komponenter kommer att vara i pilotfas under 2017 har UKÄ valt att lägga en större andel utvärderingar (ca 100 st) av utbildningar på forskarnivå detta år. Följande ämnen (enligt *Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2011*) kommer att utvärderas under 2017:

- 10201 Datavetenskap (datalogi)
- 20504 Textil-, gummi och polymermaterial
- 20702 Energisystem
- 20703 Fjärranalysteknik
- 40301 Annan veterinärmedicin
- 50101 Psykologi
- 50102 Tillämpad psykologi
- 50201 Nationalekonomi
- 50301 Pedagogik
- 60101 Historia
- 60102 Teknikhistoria
- 60302 Etik
- 60304 Religionshistoria
- 60405 Arkitektur
- 60407 Konstvetenskap

Övriga utvärderingar av utbildningar

UKÄ planerar att genomföra ytterligare granskningar av legitimationsgrundande yrkesexamina under sexårscykeln. Inom sexårscykeln planeras även för de eventuella extra utvärderingar av utbildningar som kommer att genomföras som en konsekvens av om något lärosäte inte blir godkänt i granskningen av lärosätets kvalitetssäkringsarbete eller om UKÄ får information om enstaka utbildningar som gör att det bedöms finnas en risk för att kvalitetskraven för utbildningen inte uppfylls.

Tematiska utvärderingar

I mars 2016 fick UKÄ i uppdrag av regeringen, som en ändring av regleringsbrevet för innevarande budgetår, att utvärdera lärosätenas arbete med att främja hållbar utveckling. Detta blir ett tillfälle att pröva metoder för tematiska utvärderingar. Uppdraget redovisas till regeringen senast den 1 september 2017.

Två- eller tregradig bedömningskala

UKÄ:s slutsats är att en tvågradig bedömningskala ska användas både för granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete och för utbildningsutvärderingar.

I UKÄ:s uppdrag att vidareutveckla och implementera ett nytt kvalitetssäkringssystem för högre utbildning ingår även att *"utreda för- och nackdelar med en två- respektive tregradig bedömningskala och slutligen avgöra vilken skala som ska användas"* (2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155). Som framgår av beskrivningen av de olika komponenterna har UKÄ kommit till slutsatsen att en tvågradig bedömningskala ska användas både för granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete och för utbildningsutvärderingar. Det huvudsakliga argumentet för en tvågradig skala är att det ökar möjligheterna för både UKÄ och bedömarna att få till stånd rättssäkra bedömningar, eftersom att det kan vara svårt och resurskrävande att uttala sig om huruvida ett kvalitetssäkringsarbete fungerar mycket väl på alla nivåer inom lärosätet. UKÄ:s slutsats är att det mest relevanta i nuläget är att granska om lärosätenas kvalitetssäkringsarbete når ställda krav eller inte och en tvågradig skala kommer därmed att användas för såväl granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete som för utbildningsutvärderingar.

Granskning av lärosätenas kvalitetsarbete

UKÄ:s slutsats är att en tvågradig skala är att föredra för granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete.

Vid motsvarande granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete som utförs i Finland av The Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC) och i Norge av Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen (NOKUT), används en tvågradig skala för det slutliga omdömet: godkänt respektive icke godkänt. I Danmark, använder Akkrediteringsinstitution (AI) en tregradig skala för det slutliga omdömet vid institutionsackrediteringar: positiv, villkorlig och avslag. UKÄ tog vid dialogmötena även upp en tregradig skala till diskussion, både en tregradig skala med någon form av *väl godkänt* som ett av de två godkända omdömena, och alternativet med *godkänt med förbehåll*, som skulle innebära en uppföljning inom sex månader. Åsikterna om vilken skala som borde användas gick isär och man såg för- och nackdelar med samtliga alternativ. En tregradig skala med *väl godkänt* kan vara kvalitetsdrivande, men den kan också verka normerande. *Godkänt med förbehåll* kan göra att bedömnarna vågar underkänna eftersom konsekvenserna inte blir så kännbara, men om ett lärosäte har sådana brister att dess kvalitetssäkringsarbete inte

kan godkännas direkt innebär det också att en längre tid än sex månader kan behövas innan bristerna är åtgärdade. Förlänger man tiden som lärosätet får på sig för att rätta till bristerna blir det dock otydligt vad som skiljer detta alternativ från omdömet *icke godkänt*. Av dessa anledningar har UKÄ kommit fram till att en tvågradig skala är att föredra vid granskning av lärosätens kvalitetssäkringsarbete. Samtidigt är det viktigt, vilket även framhölls vid dialogmötena, att bedömargruppernas yttranden ger ordentlig återkoppling till lärosätena, och att det är tydligt framskrivet vad som ska, bör eller kan åtgärdas.

Utbildningsutvärderingar

Även när det gäller utbildningsutvärderingarna gör UKÄ bedömningen att en tvågradig bedömningskala är att föredra. Enligt högskolelagen ska lärosätena avpassa sin verksamhet så att utbildningen håller hög kvalitet (1 kap. 4 §). Detta i sig anser UKÄ talar för att det räcker med en tvågradig skala med benämningen hög kvalitet respektive ifrågasatt kvalitet. Att använda flera skalsteg för *godkänd*, det vill säga *hög* respektive *mycket hög kvalitet*, för att till exempel kunna lyfta fram de utbildningar som mer än väl uppfyller kraven och goda exempel är ytterligare ett alternativ. Eftersom en utbildningsutvärdering i grunden är en omprövning av examenstillståndet, och eftersom resultatet av utvärderingen inte längre är kopplat till extra resurser, anser UKÄ att en tvågradig skala är att föredra för utbildningsutvärderingarna. Goda exempel kan ändå skrivas fram i bedömargruppernas yttranden för de utbildningar det gäller. Vid dialogmötena förespråkade en majoritet av deltagarna en tvågradig skala. En tvågradig skala var även ett önskemål som framfördes i en majoritet av de synpunkter från representanter för lärosäten, lärare, studenter och arbetsliv som inhämtades i syfte att sammanställa erfarenheter från systemet 2011–2014. Likaså förordar en majoritet av lärosätens remissvar på Utbildningsdepartementets promemoria med förslag om ett nytt nationellt kvalitetssäkringssystem (U2015/01626/UH), som remitterades i mars 2015, en tvågradig skala.

Sanktioner vid beslut om icke godkänt kvalitetssäkringsarbete

UKÄ bedömer att fortsatt granskning av lärosäten, vars kvalitetssäkringsarbete inte bedömts vara godkänt, i kombination med att ett extra urval av utbildningar utvärderas är tillräckligt för att lärosätena ska vidta de åtgärder som behövs för att säkra utbildningarnas kvalitet. Inga ytterligare sanktioner bedöms därmed vara nödvändiga.

I regeringens uppdrag till UKÄ ingår att utreda *”om ytterligare sanktioner behövs, utöver vad som framgår av skrivelsen, om ett lärosätes arbete med kvalitetssäkring bedöms vara bristande och i sådana fall ge förslag på sanktioner”* (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH).

Enligt regeringens skrivelse bör ett bristande kvalitetssäkringsarbete få konsekvenser för lärosätet. Eftersom det innebär ett underkännande av lärosätets förmåga att ta eget ansvar för utbildningskvaliteten, bör det föra med sig att ett ökat antal utbildningar utvärderas av UKÄ. Regeringen uttrycker i skrivelsen att det bör vara tillräckligt med denna sanktion, men ger UKÄ i uppdrag att utreda om ytterligare sanktioner behövs.

Våra nordiska grannländer skiljer sig åt när det gäller sanktioner. I Danmark, som har en tregradig skala (positiv, villkorlig respektive avslag) innebär ett positivt omdöme att lärosätet är ackrediterat och att det, efter obligatorisk förackreditering får inrätta nya utbildningar samt förändra sina befintliga utbildningar. Ackrediteringen gäller i sex år. Ett villkorat omdöme innebär att lärosätet inte får inrätta nya utbildningar utan dessa måste ackrediteras samt genomgå den obligatoriska förackrediteringen av AI. AI fastställer en plan för uppföljning av institutionsackrediteringen. Ett avslag innebär att lärosätet inte får starta nya utbildningar och att samtliga befintliga utbildningar ska ackrediteras.⁶

I Norge används en tvågradig skala (godkänt respektive icke godkänt) där ett underkänt omdöme innebär att en uppföljning genomförs inom sex månader. Om lärosätets kvalitetssäkringssystem då fortfarande inte godkänns får lärosätet inte inrätta nya utbildningar. Det innebär vidare att lärosätet efter ytterligare ett år kan ansöka om en ny granskning. Om den nya granskningen på nytt utmynnar i ett negativt omdöme, eller om lärosätet väljer att inte ansöka om en ny prövning, hamnar lärosätet under NOKUT:s tillsyn.⁷

6. Vejledning om institutionsakkreditering, och Vejledning til uddannelseakkreditering, AI 2013.

7. NOKUTs evalueringer av systemer for kvalitetssikring av utdanningen ved universiteter og høyskoler, NOKUT 2014.

I Finland är det slutliga omdömet vid en "granskning av högskolornas kvalitetssystem" godkänt respektive ej godkänt. Ett godkänt omdöme medför en officiell kvalitetsstämpel som gäller i sex år. Vid ett negativt omdöme genomgår lärosätet en förnyad granskning inom två till tre år. Om denna resulterar i ett godkänt omdöme erhåller lärosätet den officiella kvalitetsstämpeln som gäller i sex år. Om den förnyade granskningen resulterar i ett negativt omdöme bestämmer FINEEC och det berörda lärosätet tillsammans när ytterligare en förnyad granskning ska genomföras.⁸

Av ovanstående framgår att medan det i Finland inte finns några kopplingar till eller påverkan på examenstillståndet, finns det däremot det i Norge och Danmark. Där medför ett negativt omdöme dock inte att berört lärosäte förlorar något eller några examenstillstånd, men det berörda lärosätet kan inte söka några nya examenstillstånd.

UKÄ menar dock att de norska och danska modellerna inte går att genomföra i den svenska kontexten med tanke på de statliga lärosätenas autonomi, som innebär att de har generella tillstånd att inrätta utbildningar⁹ på olika nivåer beroende på om de är universitet eller högskolor.

Därför är det UKÄ:s bedömning att fortsatt granskning av lärosäten vars kvalitetssäkringsarbete inte bedömts vara godkänt, i kombination med att ett extra urval av utbildningar utvärderas, är tillräckligt för att lärosätena ska vidta de åtgärder som behövs för att säkra utbildningarnas kvalitet. Även student- och lärosätesrepresentanter som deltog i dialogmötena instämmer i den bedömningen.

8. Auditeringshandbok för högskolornas kvalitetssystem för åren 2015–2018.

9. Gäller ej yrkesexamina

Jämförelser av utbildningars kvalitet

UKÄ:s bedömning är att UKÄ:s egen webbplats i första hand ska utformas för att gälla myndighetens egna granskningar.

UKÄ bedömer att uppgiften att samordna jämförelser av utbildningar bör särskiljas från uppdraget att vidareutveckla och implementera ett nytt kvalitetssäkringssystem.

I regeringens uppdrag till UKÄ ingår ”att lämna förslag på hur utbildningars kvalitet ska kunna jämföras mellan olika universitet och högskolor” (U2016/01132/UH, U2016/01349/UH).

Förutsättningar

Enligt regeringens bedömningar är frågor om intern kvalitetssäkring och utveckling en sak för lärosätena att besluta om, liksom hur verksamheten utformas och bedrivs.¹⁰ Lärosätena har ett stort eget ansvar att kvalitetssäkra att deras verksamhet uppfyller kraven i tillämplig lag och förordning. Regeringen uppger i skrivelsen att hur kvalitetssäkringen bäst ska göras bestäms lokalt, med tillhörande utrymme för att beakta det enskilda lärosätets särskilda förutsättningar. Därmed är detta också en viktig utgångspunkt vid UKÄ:s vidareutveckling av det nya kvalitetssäkringssystemet för högre utbildning.

I skrivelsen anges att samtliga lärosätens kvalitetssäkringsarbete ska granskas inom en sexårsperiod, och att UKÄ:s utbildningsutvärderingar utgör en viktig kompletterande del till granskningarna av lärosätens kvalitetssäkringsarbete.¹¹ Vidare anges att UKÄ bör granska ett urval av utbildningar. Således ska inte alla utbildningar granskas av UKÄ. Regeringen bedömer att en konsekvens av detta blir att UKÄ:s granskningar inte kommer att kunna generera tillräcklig information för att möjliggöra nationella jämförelser av utbildningar i samma utsträckning som i det föregående systemet.¹² Däremot bedömer regeringen att UKÄ även fortsättningsvis bör informera om resultaten av alla sina granskningar och publicera dem på sin webbplats,¹³ vilket UKÄ också avser att göra. Regeringen tillägger att lärosätena också bör ansvara för att offentliggöra resultaten av sina egna kvalitetsgranskningar.¹⁴

10. Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155 (s 11).

11. Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155 (s 12).

12. Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155 (s 18–19).

13. Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155 (s 19).

14. Kvalitetssäkring av högre utbildning 2015/16:76, bet. 2015/16:UbU9, rskr. 2015/16:155 (s 19).

UKÄ:s bedömning

Jämförelser på kort sikt

UKÄ menar att regeringens skrivelse väl summerar de begränsade förutsättningar som finns för att åtminstone på kort sikt etablera någon form av systematiska jämförelser av utbildningars kvalitet. Fokus i det kvalitets-säkringssystem som nu utvecklats kommer i enlighet med regeringens skrivelse att vara på granskningarna av lärosätenas egna system för kvalitets-säkring. Utfallet av dessa avser UKÄ att publicera på sin webbplats. På samma sätt avser UKÄ att publicera utfallet av granskningar inom de övriga komponenterna, inklusive de utbildningsutvärderingar som kommer att genomföras i UKÄ:s regi. En viktig aspekt som särskilt betonar vikten av att UKÄ:s utbildningsutvärderingar bör hållas isär från andra granskningar, inklusive lärosätenas interna utbildningsutvärderingar, är att de kan resultera i ett ifrågasatt – och i förlängningen indraget – examenstillstånd om utbildningen inte uppfyller kraven i tillämplig lag och förordning. Det gör UKÄ:s utvärderingar speciella till sin karaktär. UKÄ:s bedömning är därmed att UKÄ:s egen webbplats i första hand ska utformas för att gälla myndighetens egna granskningar. Det är dock viktigt att påpeka att de utbildningsutvärderingar av ämnen eller yrkesexamina som UKÄ genomför avser UKÄ att göra nationellt. Det innebär att möjligheten till jämförelser av kvaliteten på utbildningar som UKÄ granskat, till exempel förskollärarexamen, kommer att vara god.

Jämförelser på längre sikt

Som framgått anger regeringen i skrivelsen att lärosätena också bör ansvara för att offentliggöra resultaten av kvalitetsgranskningar. Regeringens bedömning är i linje med ESG standard 1.8. som anger att lärosätena ska publicera information om den egna verksamheten. I ett första steg innebär det att det är rimligt att lärosätena offentliggör resultaten och metoderna för de interna granskningarna på sina respektive webbplatser. UKÄ överväger dessutom att följa upp att lärosätena offentliggör sådan information i samband med granskningen av ett lärosätes kvalitetssäkringsarbete. I ett andra steg skulle dessa granskningar kunna länkas till en gemensam webbplats för information om jämförelser av utbildningars kvalitet, men också om lärosätenas interna kvalitetsarbete. Hur detta bäst skulle organiseras är en viktig diskussion för UKÄ och lärosätena. Det är också viktigt att framhålla att det redan i dag finns en rik källa till information om lärosäten och utbildningar genom den statistik som UKÄ publicerar.

Slutsats

UKÄ:s bedömning av hur jämförelser av utbildningar skulle kunna genomföras är således att det är en viktig fråga, men att den inte passar inom ramen för det kvalitetssäkringssystem som nu utvecklats. Till detta kommer vikten av att skilja redovisningen av UKÄ:s granskningar från granskningar i annan regi. UKÄ:s slutsats är att uppgiften att samordna jämförelser av utbildningar därför bör särskiljas från uppdraget att vidareutveckla och implementera ett nytt kvalitetssäkringssystem.

Ovanstående frågor diskuterades vid de dialogmöten om förslaget till kvalitetssäkringssystem som UKÄ genomförde i maj och juni 2016. De studenter och representanter från lärosätena som medverkade vid dessa möten uttryckte att en nationell jämförelse av samtliga utbildningars kvalitet inte var en prioriterad fråga för dem. Man ansåg däremot att det är viktigt att lärosätena på ett tydligt sätt beskriver och publicerar sitt interna kvalitets-säkringsarbete och resultatet av de egna utvärderingarna.

Representanterna för arbetslivsorganisationerna menade att jämförelser av utbildningar och utbildningars kvalitet kan ge viktig information både till arbetslivets parter och till blivande studenter, men att denna fråga borde frikopplas från uppdraget att vidareutveckla och implementera ett nytt kvalitetssäkringssystem.

UKÄ:s slutsats är således att UKÄ:s egen webbplats i första hand ska utformas för att gälla myndighetens egna granskningar. Vidare gör UKÄ bedömningen att uppdraget att lämna förslag på hur utbildningars kvalitet ska kunna jämföras mellan olika universitet och högskolor bör särskiljas från uppdraget att vidareutveckla ett nytt kvalitetssäkringssystem. Det finns flera tänkbara sätt som jämförande uppgifter kring lärosätena och de utbildningar som erbjuds skulle kunna presenteras på. UKÄ publicerar redan i dag, och kommer att fortsätta att publicera, resultaten av samtliga granskningar som genomförs i UKÄ:s regi, vilka kan bidra till att blivande studenter kan göra väl avvägda utbildningsval. Dessutom publicerar UKÄ nationell statistik om lärosäten och utbildningar som skulle kunna ligga till grund för en nationell jämförelse av lärosätena och utbildningsutbudet.

Bilaga 1

Nedan redovisas de personer som ingått i rådgivande grupper och referensgrupper och som deltagit i arbetet fram till rapporteringen till regeringen.

Rådgivande gruppen för arbetet med hela systemet:

Karin Axelsson, Linköpings universitet
Jonas Granfeldt, Lunds universitet (fram till mars 2016)
Peder Hofmann, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
Sara Karlsson, Kungliga Tekniska högskolan
Madeleine Rohlin, Malmö högskola
Maria Wolters, Uppsala universitet
Karin Åmossa, Sveriges universitetslärare och forskare (SULF)

Rådgivande gruppen för arbetet med utvärdering av lärarutbildningar:

Anders Olsson, Malmö högskola
Annika Lilja, Göteborgs universitet
Astrid Pettersson, Stockholms universitet
Gun Lundberg, Umeå universitet
Helena Loborg, Linköpings universitet
Kerstin Ericson, Stiftelsen Högskolan i Jönköping
Maj Asplund Carlsson, Högskolan Väst samt Göteborgs universitet
Per-Henrik Holgersson, Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

Rådgivande gruppen för arbetet med utvärdering av utbildningar på forskarnivå:

Kjersti Bale, Universitetet i Oslo
Christina Cliffordson, Göteborgs universitet och Högskolan Väst
Lars Ekedahl, f.d. rektor för Högskolan Väst
Love Ekenberg, Stockholms universitet
Stina Johansson, Umeå universitet
Maritta Soininen, Stockholms universitet
Roger Säljö, Göteborgs universitet
Christina Ullenius, f.d. rektor vid Karlstads universitet

Dessutom har följande personer lämnat synpunkter på utvärderingsfrågorna och vägledningen till lärosätena för pilotstudien av utvärdering av utbildning på forskarnivå:

Eva Forsberg, Uppsala universitet
Robert Harris, Karolinska Institutet
Charlotta Forss, Stockholms universitet, doktorand i historia
Karin Jonsson, Södertörns högskola, doktorand i historia och samhällsstudier

**Referensgruppen för arbetet med hela systemet
med representanter för lärosäten, studenter och doktorander:**

Tove Ahlsten, SFS

Johan Alvfors, SFS

Ingrid Elam, Göteborgs universitet

Marita Hilliges, Högskolan Dalarna (sedan februari 2016)

Fredrik Hylerstedt, student vid Linköpings universitet

Åsa Kettis, Uppsala universitet

Eric Lindesjö, Linköpings universitet

Karin Röding, Mälardalens högskola (fram till januari 2016)

Astrid Söderbergh Widding, Stockholms universitet

Anders Söderholm, Mittuniversitetet

Dessutom har möten hållits med Sveriges universitetslärare och forskare
för att få synpunkter på systemet ur ett lärarperspektiv.

**Referensgruppen för arbetet med utvärdering av utbildning
på forskarnivå med representanter för lärosäten och doktorander:**

Johan Alvfors, SFS

Ingrid Elam, Göteborgs universitet

Stephen Hwang, Linnéuniversitetet

Pernilla Jönsson, SULF

Åsa Kettis, Uppsala universitet

Jeanette Lindberg, SULF:s doktorandförening

Jana Sochor, SFS

Christian Stråhlman, SFS

**Referensgruppen för arbetet med hela systemet med representanter
för olika arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer:**

Mikaela Almerud, Svenskt Näringsliv

German Bender, TCO (fram till november 2015)

Per Fagrell, Teknikföretagen (fram till november 2015)

Thomas Hagnefur, LO (fram till oktober 2015)

Åsa Krook, Arbetsgivarverket

Emelie Lilliefeldt, SACO

Kristina Lovén Selden, TCO (sedan december 2015)

Jesper Lundholm, Unionen

Anna Lundgren, Arbetsgivarverket

Carin Renger, SKL

Linda Simonsen, SACO

Fredrik Voltaire, Almega (sedan november 2015)

Referensgruppen för arbetet med utvärdering av utbildning på forskarnivå med representanter för olika arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer:

Per Fagrell, Teknikföretagen

German Bender, TCO

Alexander Beck, Civilekonomerna

Karin Åmossa, SULF

Inger Ehn Knobblock, ST

Referensgruppen för arbetet med hela systemet med internationella experter inom kvalitetssäkringsområdet:

Fiona Crozier, QAA, Storbritannien

Hanne Foss Hansen, Köpenhamns universitet, Danmark

Achim Hopbach, AQ Austria, Österrike

Joseph Grifol, AQU Catalonia, Spanien

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ska bidra till att stärka den svenska högskolan och Sverige som kunskapssamhälle. Vi granskar kvaliteten på högskoleutbildningarna, vi analyserar och följer upp utvecklingen inom högskolan och vi bevakar studenternas rättssäkerhet.

www.uka.se

